

A MAGYAR KIRÁLYI CSENDŐRSÉG

SZOLGÁLATI KÖRÉRE VONATKOZÓ

TÖRVÉNYES RENDELKEZÉSEK

KIVONATOS GYŰJTEMÉNYE.

HIVATALOS KIADÁS.

BUDAPEST.
1908.

Grabö V. Pål örmeister

Vette 1920 ^{XIV} / 21 ju

A MAGYAR KIRÁLYI CSENDŐRSÉG

SZOLGÁLATI KÖRÉRE VONATKOZÓ

TÖRVÉNYES RENDELKEZÉSEK

KIVONATOS GYŰJTEMÉNYE.

HIVATALOS KIADÁS.

BUDAPEST,
1908.

Bevezetés.

A m. kir. csendőrség hatáskörét érintő törvények és törvényerővel bíró ministeri rendeletek kiadásának az a célja, hogy a közbiztonsági szolgálatot teljesítő csendőr a szolgálati utasítás 25. §-ában foglalt határozványokhoz képest felismerhesse azon tiltott cselekményeket és mulasztásokat, a melyeket a törvények, illetve a ministeri rendeletek tiltanak és azokra büntetést szabnak.

Ezen műben csakis a szolgálati utasítás II-ik részét képező „Táblázatos kimutatás“, „Egyébb törvényekben foglalt vétségek és kihágások“ rovata alatt tárgyalt törvények és azokra vonatkozó rendeletek¹ valamint a csendőrség szolgálatát érintő egyéb fontosabb rendeletek vannak felvéve.

Minthogy azonban a törvény feljogosítja a törvényhatóságokat arra is, hogy a törvény keretén belül viszonyaiknak megfelelően bizonyos ügyekre nézve szabályrendeletet alkothassanak, a melyek az illető megye lakosságára kötelező erővel bírnak, ezen szabályrendeletek kiadása, azok betartásának ellenőrzése céljából, a csendőrség részére szintén szükséges.

Ezen szabályrendeletek azonban ezen műbe azért nem vétettek fel, mert minden egyes megye sajátlagos

¹ Lásd szolgálati utasítás 304., 337. lapját.

viszonyainak megfelelően és saját szükségéhez képest alkotja meg szabályrendeleteit, tehát azok nem egyformák és csakis helyi jelentőséggel bírnak, a mennyiben kizárólag az illető megye területére érvényesek.

A csendőr-kerületi parancsnokságok feladata leendő a felügyeleti körlete alá tartozó megyék szabályrendeleteiből a közbiztonsági szolgálatot érintő ügyekre nézve kivonatos gyűjteményt összeállítani és azt az illető megyékben állomásozó csendőrségi alosztályoknak kiadni. A megyei szabályrendeletek kivonatos gyűjteménye ezen mű függelékét fogja képezni és annál tartandó.

Jelen kézikönyv a m. kir. csendőrség részére tanítási, tanulási czélokra és utánnézésre szolgál.

A mű használatánál a következő irányelvek szolgálnak zsinórmértékül :

1. Az anyag feldolgozásánál figyelembe kellett venni mindazon adatokat, melyek a közbiztonsági szolgálatra egyáltalán vonatkozhatnak; miért is az anyag, bár kivonatosan, mégis elég bő terjedelemmel tárgyalattott.

Az oktatásnál azonban mindig szem előtt tartandó lesz, hogy a meglevő anyagból az oktatók csakis azt tanítsák, a mit a csendőrnek a gyakorlati közbiztonsági szolgálat helyes és eredményes teljesíthetése végett tudnia kell.

E célra elégséges, ha a csendőr a törvények és rendeleteknek azon részét ismeri, a mely azok betartásának ellenőrzésére vonatkozik.

Az ezen mű előadására és magyarázatára hivatott tiszték és altisztéknek ellenben hatáskörüknek megfelelő bővebb ismeretekkel kell bírniok.

A tananyagnak ezen kereten túli kiterjesztése a csendőrök szellemi képességét tulságosan igénybe venné, miért is az mellőzendő.

2. Az ezen műben foglalt törvények és rendeleteknek, vagy akár azok egyes részeinek is kívülről való megtanulása nem követelhető.

3. Ezen mű főleg mint utánnézési eszköz használandó, ennek folytán czélt tévesztett dolog volna a mű egész tartalmát tanítás tárgyává tenni.

Ennek folytán főleg azon rész képezze oktatás, illetve magyarázat tárgyát, a mely az illető vidéken (örskörlet) előforduló büntetendő cselekményekre vonatkozik.

Czél szerű a jelen munkában tárgyalt törvények és rendeletekben ütköző cselekmények nyomozásánál a vonatkozó törvényt vagy rendeleteket a járőrnek szolgálatba indulása előtt megmagyarázni.

Végül megjegyeztetik, hogy az előforduló változások és helyesbitések keresztülvitelére a honvédelmi ministerium részéről fog intézkedés tétetni.

1. Az 1848. évi XVIII. törvényczikk:

A sajtó törvény.^{1 2}

27. §.

Ki az elmarasztaló ítélet által sujtott elmeművet sajtó útján újra közzéteszi vagy árulja, a szerzője ellen hozathatott legnagyobb büntetéssel fog illetetni.³

28. §.

Minden olyan sajtóvétség, mely ellen hivatalbóli megtorlásnak van helye, hat hónap mulva; a mely ellen pedig csak magán kereset indítható, 2 év mulva idősül el.⁴

30. §.

Ujság vagy időszaki lap, melynek tartalma akár részben akár egészen politikai tárgyak körül forog és havonkint legalább kétszer jelenik meg, csak a következő feltételek teljesítése mellett adathatik ki:

1-ször. Mely hatóságban a lap megjelenend, annak alispánjához, főkapitányához, grófjához, polgármesteréhez

¹ Lásd 1897: XLI. t.-cz.: „A nyomdatermékek tudományos czélokra szolgáló köteles példányainak kiszolgáltatásáról.“

² Lásd az „Ipartörvény“ 3. jegyzetét.

³ A magánvádra üldözhető sajtóvétségek elévülésére vonatkozó e rendelkezést hatályon kívül helyezi a büntettekről és vétségekről szóló büntető-törvénykönyv: 1878: V. t.-cz. 112. §-a, azaz a magánfél indítványa a sajtóvétségek eseteiben is három hó alatt terjesztendő elő.

⁴ Az ezen szakasz rendelkezéseibe ütköző bűncselekmény, legyen az büntett, vétség vagy kihágás, a bűnvádi perrendtartás életbeléptetéséről szóló 1897: XXXIV. t.-cz. 17. §. 2. pontja értelmében a kir. törvényszék hatásköréhez tartozik.

benyújtatik a nyilatkozat, melyben ki leendő téve a tulajdonos, vagy felelős kiadó, vagy felelős szerkesztő neve, laka és a nyomda, melyben a lap nyomtatni fog, s a hatóság elnöke ezt a miniszteriumnak bejelenteni köteles.

2-szor. Ha a lap naponkint jelenik meg, biztosítékul 10,000 forint, ha ritkábban jelenik meg, 5000 forint tétetik le készpénzben, vagy fekvő birtokra kettős biztosítékkal betáblázott kötelezvényben; első esetben a tőke az illető hatóság felügyelése s jóállása alatt 5% kamattal a letevő részére jövedelmez.

Az eddig megjelent lapok az 1-ső pontban foglalt föltételnek e törvény kihirdetése után tüstént, a 2-ik pontbelinek két hónap alatt tartoznak eleget tenni.

3-szor. Sajtóvétségérti elmarasztalás esetében a pénzbüntetés a biztosítékból vonatik le; ha belőle ki nem telnék, azonkívül, hogy a szerző együttjótállónak tekintetik, a foglalás a felelős tulajdonos, kiadó, vagy szerkesztő egyéb javaira is kiterjesztetik.

Az ekként támadt hiányt az elmarasztaló ítélet után 10 nap mulva ki kell pótolni, különben annak megtörténtéig a lap nem fog megjelenhetni.

4-szer. Mely időpontban a lap vagy füzet szétküldöttetik, annak egy példánya, a bejegyzett felelős személy aláírásával, a helybeli hatóság elnökénél tétetik le.

Csupán ennek nem teljesítése miatt a lapok szétküldését megtiltani nem szabad, hanem ki e szabály ellen vét, 200 forintig terjedhető pénzbüntetéssel fog megbüntetettetni. ¹

¹ Ezen §-ban, valamint a 35., 38., 41. és 44. §-okban körülírt vétségek, illetve kihágások a bűnvádi perrendtartás életbeléptetéséről szóló 1897: XXXIV. t.-cz. 18. §. II. értelmében a kir. járásbiróságok hatásköréhez tartoznak.

31. §.

Ki az előbbi §-ban elősorolt föltételek betöltése nélkül időszaki lapot kiad, egy évi fogságig és 500 forintig terjedhető büntetéssel sújtatik.

35. §.

Az elmarasztaló ítélet meghozatván, az illető tulajdonosok vagy kiadók tartoznak azt lapjok legközelebbi számában közzétenni.

38. §.

Ki titkolt nyomdát s könyvnyomdát bir, tudniillik mely nincs bejelentve, műszereinek kobzásán túl, 1 évig fogsággal és 2000 forintig terjedhető büntetéssel fog büntettetni.

39. §.

Minden nyomdabirtokos lakását és sajtóinak helyét az illető törvényhatóság elnökének bejelenteni tartozván, ezenkívül köteles egy átzsinórozott és elnökileg lepecsételt könyvet tartani, melyben mindenféle kis és nagy nyomtatvány elkészültének ideje, továbbá alakja, czime, vagy ismertető tartalma, a kötetek, példányok, iverk száma bejegyeztessék.¹

41. §.

Mely nyomdatulajdonos bármely nyomtatványra nevét és lakát ki nem teszi, vagy álnevet tesz ki, ha a

¹ A m. kir. belügyminiszter 1891. február hó 3-án 414. sz. a. kelt rendelete szerint, az 1879. évi XL. t.-cz. 1. §. alapján elrendeltetett, hogy a ki az 1848. évi XVIII. t.-cz. 39. §-ában foglalt rendelkezések bármelyikének nem tesz eleget, kihágást követ el és 100 forintig terjedhető pénzbüntetéssel, visszaesés esetében pedig, ha az utolsó pénzbüntetés lefizetésétől, vagy az azt helyettesítő elzárás kiállításától 2 év még nem múlt el, 15 napig terjedhető elzárással és 100 forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

nyomtatvány sajtóvétséget foglal magában, büntársnak tekintetik; ellenkező esetben 100 forintig terjedhető büntetésben marasztaltathatik el.

44. §.

Ki olyant árul, melyen a nyomdatulajdonosnak neve s laka kitéve nincs, a nála találtatott példányok elkobzásán felül ötven forintig terjedhető büntetéssel fog büntettetni.

2. *A pénzjegyekhez hasonló hirdetmények lefoglalása tárgyában a m. kir. belügyminister 1869. június 13-án 3271. sz. a. kelt rendelete.*

Tapasztaltatván, hogy a kereskedők és iparosok újabb időben pénzjegyekhez hasonló hirdetményeket, illetőleg címjegyeket szoktak nyomtatni és használni, minthogy az ily nyomtatványok az olvasni nem tudó számos honlakosok megcsalására igen alkalmasak: *a pénzjegyekhez hasonló bárminemű nyomtatványok készítése, használása és ferjesztése közrendészeti tekinteteből elkobzás terhe alatt általában eltiltatik* s meghagyatik a törvényhatóságoknak, hogy valahányszor ilyen jegyekről tudomást vesznek, a meglévő példányokat, ugyszintén az előállításukhoz való készülékeket lefoglaltatván, megsemmisíttessék s a kibocsátónak a további készítést 5—50 forintig terjedhető bírság sulya alatt betiltsák; azon esetben pedig, ha a kibocsátó más hatóság alá tartoznék, ezen illetékes hatóságot a fentebbi módon való eljárás végett hivatalból haladéktalanul értesítsék.

3. *Az értékpapirokhoz hasonló hirdetmények s más nyomtatványok készítése és forgalomba hozatala tárgyában 1874. ápril hó 25-én 15.148. sz. a. kelt belügyministeri rendelet.*

Sorsjegyek-, igérvények-, részvényekhez, szóval akármilyen nemű értékpapirokhoz hasonló és a nép csalására használható hirdetmények, vagy más nyomtatványok és többszörösítések készítése és forgalomba hozása is elkobzás és 5—20 frtig terjedhető bírság terhe mellett eltiltatik, magától értetvén, hogy az ezek előállítására használt készülékek szintén elkobzandók.

4. A külföldön megjelent sajtótermékek házalás útján leendő elárúsításának szabályozása tárgyában 1873. márczius hó 9-én 463. sz. a. kelt belügyministeri rendelet.

Oly esetben, midőn bárki külföldön megjelent hírlapokat, röpiratokat, képeket vagy bármiféle sajtótermékeket Magyarország határán belül házalás útján elárúsítani, vagy ilyenekre előfizetéseket ily módon gyűjteni kíván, tartozik erre, az illető sajtótermék előleges bemutatása mellett, a m. kir. belügyminister előleges engedélyét kikérni s a kinyert ezen engedélyt azon törvényhatóság elnökénél, melynek területén az elárúsítást gyakorolni kívánja, az elárúsítás megkezdése előtt bemutatni.

Az összes törvényhatóságok kötelessége leend ezen rendelet pontos végrehajtása felett őrködni, az az ellen vétőket kérdőre vonni s általában a hatóságuk alatt álló területen az elárúsítást csak a ministeri engedélyben meghatározott sajtótermékekre nézve s az abban meghatározott időtartamon belül megengedni.

5. Hírlapok utczai elárúsításának szabályozása tárgyában 1897. évi április 13-án 1608/eln. szám alatt kelt belügyministeri rendelet.

Hírlapoknak utczán való elárúsítására az engedély — nyolcz napot meg nem haladó időre — előzetesen is megadható. Ily esetekben kötelezendő azonban a kiadó, hogy az egyes hírlapszámokat utczai elárúsításuk megkezdése előtt a hatóságnak bemutassa; továbbá, hogy a hírlapok utczai elárúsításával testileg nyomorékokat vagy másképp megbotránkoztató külsejű egyéneket, valamint iskolaköteles korban álló gyermekeket¹ meg ne bizzon, s végül, hogy az eláru-

¹ Iskolaköteles korban levők alatt az 1868: XXXVIII. t.-c. I. fejezet 1. §. szerint 6—15 évesig bezárólag terjedő korban levők értendők. — A 15 éven alóli gyermekek tehát hírlap elárúsításra erkölcsi és tanügyi okokból a tanidő alatt egyáltalában nem használhatók fel.

Az ismétlő iskolába járni köteles (12—15 éves) gyermekeknél azonban, tekintettel arra, hogy ezek az iskolai nagy szünetekben az oktatástól nem vonatnak el, kivételesen megengedendő, hogy július és augusztus hónapokban, ha csak más iskolába nem járnak, vagy tanfolyamban nem vesznek részt, a hírlapokat utczán árusíthassák. — (1905. évi július hó 24-én kelt 71.770. sz. belügyministeri rendelet.)

sitással megbizott egyének neveit a helyi rendőri hatóságnál előzetesen bejelentse.

Az elárusítóknak a hirlap czimén és árán kívül egyebet, például az abban foglalt egyes czikkek felírását, vagy tartalmát kikiáltani, s azokat tolakodó módon kínálni nem szabad.

6. Az 1868. évi XXXVIII. törvényczikk:

„A népiskolai közoktatás tárgyában.”¹

1. §.

Minden szülő vagy gyám, ideértve azokat is, kiknek a házában gyermekek, mint mestertanítványok vagy házi szolgák tartatnak, kötelesek gyermekeiket vagy gyámoltjaikat (ha nevelésokról a háznál vagy magán tanintézetben nem gondoskodtak) nyilvános iskolába járatni életidejük 6-ik évének betöltésétől egész a 12-ik, illetőleg 15-ik év betöltéséig.²

3 §.

Ragályos bajban vagy elmebetegségben szenvedők, avagy taníthatatlan tompa elméjük kizárandók a nyilvános intézetekből.

4. §.

Ha a szülő (gyám vagy gazda) a tankötelezett növendéket az iskolától visszatartja, ebbeli kötelességének teljesítésére komolyan figyelmeztetendő. És ha az e célra szolgálható erkölcsi eszközök felhasználása sikertelennek bizonyulna be s a tankötelezett növendék az iskolától

¹ Lásd a kisdédovásról szóló 1891: XV. t.-cz.

² Lásd a cseléd és gazda közötti viszony szabályozásáról szóló 1876: XIII. t.-cz. 29. és 111. §-át és az ipartörvénynek (1884: XVII. t.-cz.) 60. és 62. §-ait.

továbbra is visszatartatnék: a kötelességét ekként teljesíteni nem akaró szülő (gyám vagy gazda) első ízben 50 krajczárra, második ízben 1 forintra, harmadik ízben 2 forintra, negyedik ízben 4 forintra büntettség.

6. §.

A szülőknek és gyámoknak szabadságukban áll gyermekeiket háznál, vagy bármely vallásu magán- és nyilvános intézetekben, úgyszintén más helységben levő tanintézetekben neveltetni.

7. Az 1873. évi XX. törvényczikk:

„A hadsereg és honvédség lószükségletének fedezéséről mozgósítás esetében.“

1. §.

Hogy a fegyveres erőnek egészben vagy részben való mozgósítása esetében a szükségelt lóállomány minél gyorsabban és kellő mennyiségben biztosíthatassék, minden lótulajdonos köteles hadiszolgálatra alkalmas lovait, megfelelő kárpótlás mellett, az állam részére átengedni.

Kivételnek:

1-ször. Az Ő Felsege és a felséges uralkodóház tagjainak udvartartására szolgáló lovak.

2-szor. Azon lovak, melyeket az állami és törvényhatósági szolgálatban álló egyének a közszolgálat teljesítésére kötelesek tartani.

3-szor. A postamesterek és postabérlők azon lovai, melyeket a postaforgalom folytatása végett szerződésileg tartaniok kell.

4-szer. Az állami lótenyésztés-intézetek lovai.

9. §.

Azon lótulajdonos, *ki a lóállításra vonatkozó felszólításnak eleget nem tesz*: lova előállítására kényszerítendő, s ha a mulasztást igazolni nem tudná, az illetékes közigazgatási tisztviselő által a kényszerállításból eredő költségek megtérítésében, azonfelül pedig az állításra kötelezett minden egyes lova után tíz forinttól száz forintig terjedhető pénzbírságban elmarasztalható a törvényhatósági szegényalap javára.

8. Az 1874. évi XXXIII. törvényczikk:

„Az 1848: V. törvényczikk és az erdélyi II. törvényczikk módosításáról és kiegészítéséről.“

(A választási törvény.)

93. §.

Azon közhivatalnok vagy lelkész, ki a választók összeírására szükséges adatokat, illetőleg okiratokat a kellő időben ki nem adja, vagy azok kiadását megtagadja, az illetékes királyi törvényszék által 500 forintig terjedhető bírsággal büntetendő.

94. §.

A ki saját, vagy más nevének a választók névjegyzékébe leendő fölvétele, vagy a fölvettnék abból való kitörlése végett az összeíró küldöttség, vagy a központi választmány előtt tudva hamis, hamisított vagy lényegében valótlan-ságot tartalmazó okiratot használ, 500 frtig terjedhető bírsággal, vagy 3 hónapig terjedhető fogsággal büntetendő.

103. §.

Ki a választás színhelyén a rendet zavarja, vagy oda fegyvert, vagy botot visz és azt a rendre ügyelő közeg felhívására rögtön át nem adja, az illetékes közigazgatási hatóság által rendőri uton három naptól egy hónapig terjedhető fogsággal büntetendő.^{1 2}

104. §.

A párt, vagy jelölt zászlóját, jelvényét imaházra, állami, törvényhatósági, városi vagy községi középületre, vagy nyilvános iskolára kitűzni tilos; tilos továbbá a zászló vagy jelvény erőszakos eltávolítása oly helyről, hová azoknak kitűzése törvényesen meg van engedve.³

Nyilvános pártgyűlés, pártünnepély, körmenet,⁴ rendezett tanácsú városokban a polgármesternél, másutt a törvényhatósági tisztviselőnél, s ha ilyen helyben nincs, a községi előljáráságnál a megelőző napon mindig bejelentendő, ezeken a polgármester, illetőleg tisztviselő személyesen jelen lehet, az előljáróság pedig magát megbízott által képviseltetheti.

A ki a zászlót, jelvényt a fentebb megjelölt tiltott

¹ Országos képviselő-választásnál elkövetett azon cselekmény, hogy valaki *ellenzégülés* által a rendet megzavarja, az 1879: XL. t.-cz. 78. §-a szerint büntetendő. (Belügyminister 1887: 4030. sz. rendelete.)

² Országgyűlési képviselőválasztás alkalmával elkövetett *verekedés* az 1874: XXXIII. t.-cz. 108. §-ába ütköző kihágást akkor képez, ha a *verekedés a választás tulajdonképeni színhelyén okoz rendzavarást*. (Belügyminister 1897: 431. sz. rendelete.)

³ Az országgyűlési képviselő által tartandó beszámoló, avagy programmbeszéd céljából összehívott *pártgyűlés bejelentésének elmulasztása* az 1874. XXXIII. t.-cz. 104. §-a alapján, mint *kihágás büntetendő*. (Belügyminister 1887: 4112. sz. a. rendelete.)

⁴ Azon cselekmény, hogy országgyűlési képviselőválasztás idején *pártzászló* alatt többen a községen végigvonulnak, nem *te' inthető körmenet rendezésnek, hanem az csendháborítást* képez. (Belügyminister 1897: 667. sz. rendelete.)

helyekre kitűzte vagy kitűzését elrendelte, vagy ki a zászlót vagy jelvényt oly helyről, hová annak kitűzése megengedve van, erőszakosan eltávolítja, vagy megrongálja, vagy a be nem jelentett nyilvános pártgyűlést, pártünnepélyt, körmenetet rendezte, a közigazgatási hatóság által rendőri úton 100 frtig terjedhető birsággal, vagy 20 napig terjedhető fogsággal büntetendő.

A tiltott helyre tűzött zászlót, jelvényt az elüljáróság eltávolítani köteles.

106. §.

A 94. . . . §-ban felsorolt törvényszegések miatt a bűnvádi vagy fegyelmi eljárás csak akkor indítható meg, ha a cselekmény elkövetése után 6 hó alatt, továbbá a . . . 93., . . . 103., 104. §-ban felsoroltak miatt pedig akkor, ha a cselekmény elkövetése után 30 nap alatt a bíróságnál vagy közigazgatási hatóságnál feljelentetett.

9. Az 1874. évi XXXIV. törvényczikk:

„Az ügyvédi rendtartás tárgyában.“

38. §.

Az ügyvéd jogosítva van az ország valamennyi bírósága és hatósága előtt feleket képviselni.

39. §.

Ki a nélkül, hogy ügyvéd lenne, a feleknek bíróságok vagy hatóságok előtti képviselétét üzletszerűen folytatja, a kir. ügyész, kamara ügyésze, vagy magán fél panasza folytán 5—50 frtig, ismétlése esetében pedig 20—100 frtig terjedhető pénzbirsággal büntetendő s az

ítéletben egyszersmind kimondandó, hogy az ekként megbüntetett egyén a feleknek a képviseletétől eltiltatik.

Ha a felek képviseletétől ítéletileg eltiltott egyén ezen üzletszerű foglalkozását továbbra is folytatná, ily esetben 3 hónapig terjedhető fogsággal fenytendő.

10. Az 1876. évi XIII. törvényczikk:

„A cseléd és gazda közötti viszony szabályozásáról, a gazdasági munkásokról és a napszamosokról.“^{1 2}

A cselédekre vonatkozó általános intézkedések.

1. §.

A cseléd és gazda közötti viszony a két fél között közös megegyezéssel létrejött írás- vagy szóbeli szolgálati szerződésen alapul.

Az, ki magát szerződésileg bizonyos háztartási vagy gazdaság körüli személyes és folytonos szolgálatoknak legalább is egy havi időtartamon át bérért való teljesítésére kötelezi, *cselédnek*,

az pedig, ki szolgálati szerződésnél fogva a cseléd bérét kiszolgáltatni köteles, *gazdának* nevezetik.

3. §.

Nem tekintethetnek cselédnek:

b) azok, kik tudományos előkészültséget s általában magasabb műveltséget feltételező, habár folytonossággal tartó szolgálatokat teljesítenek;

¹ Lásd a munkaadók és mezőgazdasági munkások közötti jogviszony szabályozásáról szóló 1898: II. t.-cz.

² A gazda és gazdasági (külső) cseléd közötti jogviszony szabályozásáról lásd az 1907. évi XLV. t.-czikket.

b) azok, kik személyes és bizonyos időre folytonos, de nem háztartási, vagy gazdasági szolgálatra vannak kötelezve, mint pl. kereskedő- és iparossegédék, tanoncok, gyári- és iparos munkások, stb.; végre

c) azok, kik háztartási és gazdasági teendőkre ugyan, de naponkénti díjazás mellett, vagy bizonyos részért vannak lekötelezve, pl. napszámosok, részes munkákat teljesítők, szakmányosok, varrónők stb.

A szolgálati szerződésről.

17. §.

Ugyanazon időre több helyre szegődni, vagy több gazdától venni fel foglalót, 5 frttól 20 frtig terjedő birság, vagy . . . megfelelő elzárás büntetés terhe alatt tilos.

19. §.

A gazda, ki egy előbb törvényesen elszegődött cselédet tudva felfogad, a foglalót veszti és ezenkívül 10—40 frtig terjedő birsággal fenytendő.

A szerződés megszűnte után való teendőkről.

57. §.

Azon cseléd, ki szolgálatát a szerződési idő eltelte előtt az 51. és 52. §-okban kijelölt ok nélkül elhagyja, a gazda kívánatára szolgálatába való visszatérésre *hatóságilag kényszerítendő*^{1 2}; azonban a gazda nem kényszeríthető arra, hogy ily cselédet visszafogadjon, vagy

¹ Szökött cselédek utáni nyomozás és az ezzel felmerült költségek tekintetében lásd az 1898: II. t.-cz. 37. §-ához fűzött jegyzetet.

² A szolgálatukból eltávozott cselédeknek gazdájukhoz való visszavezetése tárgyában lásd 1884. évi 36.429. sz. a. mellékelt belügyministeri rendeletet.

hogy bér és élelem fejében többet adjon, mint a cselédnek tényleges szolgálatáig járt.

A szolgálati cselédkönyvekről.

69. §.

Minden cselédnek egy szolgálati (cseléd) könyvvel kell ellátva lennie, melynek alakját, rovatait s kiállítási módózatait a belügyminiszter rendeleti uton állapítja meg.¹

73. §.

Ily szolgálati könyv nélkül cselédet szolgálatba befogadni (79. §.) 25 frtig terjedhető birság alatt tilos.

74. §.

A szolgálatba lépés alkalmával a gazda a könyvet a cselédttől elveszi és megőrzi, kilépésekor pedig a cselédnek visszaadja.

75. §.

A gazda köteles ez alkalommal a könyv egyes rovatait lelkiismeretesen, az igazságnak teljesen megfelelőleg kitölteni; a cselédnek pedig az esetben, ha magát a gazda által beirt minősítés által alaposan sértve érzi, jogában áll hatósági vizsgálatot kérni, mely meg nem tagadható, s melynek eredménye szerint a minősítés hatóságilag kiigazítandó s e körülmény a könyvbe bejegyzendő.

76. §.

A gazda, ki tudva valótlan minősítést ad, az abból eredő kárért felelős s ezenfelül 50 frtig terjedhető bir-

¹ A cselédkönyvek kinyomásával és bekötésével a m. kir. egyetemi nyomda kizárólagos joggal van megbizva. Lásd a belügyminister 1876. május 17-én 23.364. sz. végrehajtási rendeletét.

sággal fenytendő, amennyiben az eset körülményei bűnvádi eljárást nem igényelnének.

77. §.

A szolgálati könyvek, nyilvános okiratok, melyeknek bárminemű meghamisítása, vagy nem az illető személyek által való használata bünyfenytő eljárást von maga után.¹

Az elbocsátási bizonyítványokról.

79. §.

Oly végből, hogy a törvényes alapon a szolgálatból kilépni és újra elszegődni akaró cseléd ezt törvényes alakban és akadálytalanul tehesse, köteles a gazda a cselédnek 15 kros bélyeggel ellátott elbocsátási bizonyítványt adni, melyre a bélyeget a szolgálati viszonyt felmondó fél tartozik venni és melybe a cseléd a szerint, mint az a szolgálati könyvben történni fog, minősítendő és megjegyzendő, hogy a cseléd rendes szolgálati könyvvel bir. Ha a gazda e bizonyítványt felmondás után 48 óra alatt kiadni vonakodik s arra törvényes oka nincs, azt a hatóság teljesíti s ily gazda annyiszor, a mennyi-szer 10 forintig terjedhető birsággal sujtathatik.

80. §.

Ezen elbocsátási bizonyítványt a cseléd a szegődés-kor az uj gazdának átadni, ez pedig azt átvenni és megőrizni köteles.

A mely gazda ezt elmulasztja; 25 forintig terjedhető birsággal fenytendő s azonfelül az esetben, ha a cseléd

¹ Lásd a kihágásokról szóló bünyetű törvénykönyv (1879: XL. t.-cz.) 71. §-át.

később egy másik gazdához szegődik, ki e bizonyítványt magánál tartja, az előbbi az utóbbtól kártérítést nem követelhet.

A cselédszerzőkről.

82. §.

Cselédszerzéssel csak az foglalkozhatik, ki az ipartörvény (1872: VIII. t.-cz. 5. §-a¹) alapján az illetékes hatóság által kiadott s jogerőre emelkedett szabályrendeleteknek megfelel s üzletét ezek alapján szervezi és gyakorolja.

83. §.

A cselédszerzés némely áthágásainak mikénti büntetése iránt a jelen törvény 112-ik §-a intézkedik.

106. §.

Azon napszámos, ki gyakrabban hagyja el önkényesen a felvállalt munkát s kinél ismételt figyelmeztetések nem használnak, munkakerülő, *csavargónak*² tekintendő, kivel, mint ilyenekkel, az illetékes rendőri hatóság fog elbánni.

A jelen törvény áthágásainak büntetéséről.³

107. §.

A jelen törvény határozványainak áthágása, mennyiben egyes szakaszokban más nem foglaltatik, cseléd-

¹ Az 1872: VIII. t.-cikket a később hozott ipartörvény 1884: XVII. t.-cz.) megfelelő része pótolja. Lásd e törvényezik 10. §-át.

² Lásd Kihágásokról szóló 1879: XL. t.-cz.: 62. §-át.

³ E fejezetnek a mezei munkások és napszámosok, valamint a munkaadókra vonatkozó része a munkaadók és mezőgazdasági munkások közötti jogviszony szabályozásáról szóló 1898: II. t.-cz. 78. §-a által hatályon kívül helyeztett.

nél, mezei munkásnál és napszámosnál tiz, gazdánál és munkaadónál huszonöt forintig terjedő pénzbírsággal, nem fizetés esetében megfelelő egyszerű elzárással fenytendő.

108. §.

Különösen pedig azon cseléd, ki a gazda tudta és jóváhagyása nélkül az engedett időn túl gyakrabban ki-
marad, 2 frttól 16 frtig, ki a gazda tilalma ellenére láto-
gatásokat elfogad, 2 frttól 10 frtig, ki a gazda enge-
délye nélkül valakit éjszakára befogad, 4 frttól 24 frtig
terjedő bírsággal vagy megfelelő (107. §) elzárással
fenytendő.

109. §.

Azon cseléd vagy mezei munkás és napszámos, ki
gazdáját *tettelesen bántalmazza*,¹ az ellen fellázad, annak
ellenszegül, jogos parancsainak teljesítését megtagadja, a
mennyiben a cseléd tette a büntető törvény szerint bü-
ntetendő cselekményt nem képez, 50 frtig terjedhető bir-
sággal fenytendő.

110. §.

Azon cseléd vagy mezei munkát vállalt munkás, ki
cseléd-, illetőleg munkástársait engedetlenségre ösztönzi,
vagy azokat arra csábítja, hogy gazdájukat, illetve munka-
adójukat bizonyos cselekvényekre vagy ígéretre kény-
szerítsék az által, hogy munkáik vagy kötelességeik tel-
jesítésével a törvényszerű felmondás mellőzésével a szer-
ződés lejárta előtt egyszerre vagy egyenként felhagyjanak,

¹ Azon rendelkezés, mely szerint azon cseléd, ki gazdáját tetteleg bántalmazza, büntetendő, az 1878: V-ik és az 1880: XXXVII. t.-cikkkel hatályon kívül jutott, mert tetteleg bántalmazás — testi sértés nélkül — az 1878: V. t.-cz. 261. §. alapján, mint becsületsértés büntetetik.

az ebből támadható károk megtérítésén felül, mennyiben az eset körülményei bünyfenyitő eljárást nem igényelnek, 50 frtig terjedhető birsággal vagy a 107. §. aránya szerint megfelelő elzárással fognak fenyítettetni.

111. §.

Azon gazda ellen, ki tanköteles gyermek-cselédjének az iskola látogatására kellő időt nem enged, a népiskolai közoktatás tárgyában keletkezett 1868. évi XXXVIII. törvényczikk 4. §-ban kiszabott bünytetés és eljárás alkalmazandó.

Azon gazda pedig, ki az ily gyermek-cselédet testi kifejlődését és növényését akadályozó nehéz munkával terheli, vagy ki az ily gyermek-cseléd irányában kegyetlenkedik, a mennyiben az eset bünyfenyitő eljárás alá nem tartozik, 50 frtig terjedhető birsággal fog bünytetettetni, mely ismétlés esetében megkétszerezesíttethetik.

112. §.

Azon cselédszerző, ki személye felett nem rendelkezhető egyént az atya vagy gyám vagy hatóság beleegyezése nélkül, vagy egy oly egyént ajánl elszegődésre, ki arra még, vagy már nem jogosult, a cselédszerzési díjak visszatérítésén kívül 5 frttól 50 frtig, azok pedig, kik a jelen törvény 82. §-a *ellenére foglalkoznak cselédszerzéssel*,¹ attól eltiltandók, s a mellett 10 frttól 100 frtig terjedhető birsággal sújtandók.

Ugyanezen bünytetés alkalmazandó azon cselédszerzőre is, ki valamely cselédet szolgálatának elhagyására csábit.

¹ A ki a 82. §. ellenére foglalkozik cselédszerzéssel, az az 1884: XVII. t.-cz. 158. §-a szerint bünytetendő kihágást követ el, ennél fogva a törvény fenti rendelkezése, a későbbi törvény folytán hatályát veszítette.

Az illetékes hatóságról.

115. §.

Minden, a jelen törvényben tárgyalt kérdések iránt a gazda és cseléd, valamint mezei munkások vagy napszamosok között támadható viták elintézésére, ugyszintén a törvény rendeleteinek áthágása esetében a törvényszerű megtorlásra elsőfoku hatóság:

- a) megyékben a szolgabíró,
- b) rendezett tanácsu városokban a rendőrkapitány, vagy a hol ez nincs, a tanácsnak e részben megbízott tagja;
- c) a törvényhatósági joggal felruházott és szabad királyi városokban a rendőr-kapitány,
- d) Budapest fővárosban a kerületi alkapitányok.

11. A szolgálatukból eltávozott cselédeknek gazdájukhoz való visszavezetése tárgyában 1884. évi június hó 26-án 36.429. sz. alatt kiadott belügyministeri rendelet.

A szerződési idő eltelte előtt a szolgálatukból eltávozott cselédeknek gazdájukhoz való visszavezetése a közrendészet köréhez tartozik, s ennél fogva ezen szolgálatok a szolgálati utasítás, különösen pedig 1883. évi szeptember hó 25-én 53.081. szám alatt kelt rendeletem értelmében a helyi rendőrség által teljesítendő, ugyan, tekintettel azonban az ezen szolgálatok teljesítése körül tapasztalt azon gyakori esetekre, hogy az eltávozott cseléd az elhagyott gazdával nem egy község területén tartózkodik, a helyi rendőrség pedig szervezeténél fogva nem rendelkezik oly erővel, hogy a cselédeknek a szomszéd, sokszor igen távol eső községekből visszavezethesse, s minthogy az 1876. évi XIII. t.-cz. 57. §-a értelmében az említett módon eltávozott cseléd szolgálatába való visszatérésére hatóságilag kényszerítendő, utasítom a czimet, miszerint intézkedjék az iránt, hogy az őrsparancsnokságok a járási szolgál-

¹ E fejezetnek a mezei munkások és napszamosok, valamint a munkaadókra vonatkozó része, a munkaadók és mezőgazdasági munkások közötti jogviszony szabályozásáról szóló 1898: II. t.-cz. 78. §-a által hatályát veszítette.

birói hivatalok azon felhívásának, hogy a szerződési idő eltelte előtt szolgálatból eltávozott cseléd gazdjához visszavezetessék, — azon esetben, ha az eltávozott cseléd az elhagyott gazdával nem egy község területén tartózkodik — mindenkor eleget tegyenek. A szóban forgó cselédek azonban nem közvetlenül az elhagyott gazdához kísérendők vissza, hanem a szolgabíróság székhelyén a szolgabírói hivatalnak, a szolgabírói járás többi községeiben pedig a községi elöljáróságoknak adandók át. Az elhagyott gazdával ugyanazon községben tartózkodó eltávozott cselédek visszakísérésére azonban mindenkor a helyi rendőrség lévén hivatva, ily irányu felhívások a csendőrség által nem teljesítendők.¹

12. Az 1876. évi XIV. törvényczikk:

„A közegészségügyi rendezéséről.”

Általános határozatok.

4. §.

A hatóságok rendőri biráskodására nézve pedig következő fokozatok állapítatnak meg:

Elsőfokulag biráskodik:

- a) nagy és kis községekben: a szolgabíró;
- b) rendezett tanácsú városokban: a polgármester, vagy a tanács által e célra kijelölt helyettes;
- c) törvényhatósági joggal felruházott városokban: a rendőri (kapitányi) hivatal, illetőleg annak e célra kijelölt tagja vagy tagjai;
- d) Budapesten a kerületi előljáróság e célra kijelölt tagja vagy tagjai.

¹ Oly esetben, midőn a helyben elővezetendő szökött cseléd az elővezetést eszközölő község előljáróságának ellenszegül, s így az az elővezetést nem tudja eszközölni, a csendőrség a közigazgatási hatóság által mint karhatalom a m. kir. csendőrség részére kiadott II. Szolgálati utasítás A) általános rész 31. §. értelmében az elővezetést foganatosító község előljáróság támogatása, illetve megvédésére felhívható. (55.470/907. B. M. sz.)

Másodfokulag :

az *a)* és *b)* alatti községek- és városokra nézve az alispán ; a *c)* és *d)* alatti városokra nézve a városi tanács.

Harmadfokulag :

a belügyminister.

7. §.

Jelen törvénynek, ugy az ennek alapján *fentartott* vagy *kibocsátandó rendeleteknek*, vagy *szabályzatoknak áthágásai*, a mennyiben büntettet vagy vétséget nem képeznek, a fennálló, illetőleg az alkotandó s kellőleg kihirdetendő szabályrendeletek, vagy az eddigi gyakorlat szerint, ezek hiányában pedig 300 frtig terjedhető bírsággal és nemfizethetés esetében 60 napra terjedhető fogsággal közigazgatási úton büntetendők ¹

8. §.²

Az egészségre ártalmas tápszerek, italok és edények valamint az egészségre káros vagy veszélyes oly anyagok, szerek és készítmények, melyeknek tartására az illető jogositva nincs, az előbbi §-ban említett büntetésen kívül rendőrileg elkobozhatók és megsemmisíthetők. Mikor kell az elkobozásnak és megsemmisítésnek bekövetkeznie, azt részletesen az e tekintetben kiadandó szabályrendelet állapítja meg.

¹ *Bordélyügyi szabályrendelet* hiányában *titkos kéjelgés* előmozdítása miatt a közegészségügyi törvény alapján senki sem büntethető. (Belügyminiszter 1894: 4023. sz. rendelete.)

² A csont, rongy és nyersbőr kereskedők helyiségeikben nyalánkságokat s egyéb enivalót, valamint oly tárgyakat, a melyeket a gyermekek szájjukkal érinteni szoktak, — nem tarthatnak. — Lásd az 1903. évi 68.467. sz. belügyminiszteri rendeletet.

Ha ipari és tudományos czélokra szánt anyag, szer vagy készítmény előállítására s tartására az illetők felvannak jogositva (habár ezek az egészségre ártalmasak is), de az előállítás vagy áruulás és tartás körül az egészség megóvása tekintetéből hatóságilag megállapított szabályok pontosan meg nem tartatnak: lefoglalásnak van helye.

A lefoglalás mindaddig tart, míg az óvszabályok szigorúan végre nem hajtatnak; ismétlés esetében elkobzásnak van helye.

Intézkedések a közegészségügy előmozdítására és megőrzésére.

9. §.

A belügyminiszter oly vidékeken, hol a halálozás — járvány nem léteben — a rendes arányt tetemesen felülmúlja, s ennek elhárításáról az illető törvényhatóság sikerrel nem intézkednék: saját küldöttje által e körülmény okait kinyomoztatja és a szükséges intézkedések megtételét elrendeli.

10. §.

A lakhelyek légkörének tisztántartása tekintetéből, a hatóság az egészségre ártalmas posványok és mocsarak lecsapolását vagy kiszáraitását, a közegészség igényeinek megfelelő csatornázás rendszerének behozatalát, vagy más e tekintetben czélszerűnek bizonyult intézkedés megtételét, úgyszintén növényzet ültetését elrendeli.

A hatóság továbbá számos egyéneknek szűkebb lakásokba összezsufolását megakadályozza, és intézkedik az utcák, terek, lakházak, iskolák, növeldek, gyárak, börtönök, vágóhidák tisztántartása, úgyszintén állati hullák és azok

maradványainak eltakarítása iránt: szóval mind annak eltávolítását, mi a légkört, talajt és vizet¹ tisztátlanná teszi (például a kender- vagy lenáztatók)², s mind annak létesítését, mi a közegészségügyet előmozdithatja, kényszer útján is eszközölheti.^{3 4 5}

11. §.

Lakházak építésénél a közegészségi feltételek figyelembe veendőek.

Az építészeti szabályokat új építkezéseket illetőleg, tekintettel a helyi viszonyokra s a közegészségi szempontokra, a szabályrendelet útján, az egészségügyi bizottmánynak meghallgatásával, a törvényhatóság állapítja meg.

Újonépült vagy átalakított helyiségek lakhatása városokban csak kielégítő egészség-rendőri szemle után engedhető meg.

Közegészségileg veszélyessé vált lakhelyeknek azonnali kiürítése hatóságilag elrendelhető.⁶

¹ Lásd a „*Vizjogról*“ szóló 1885 : XXIII. t.-cz. 24. §-ához irt 2. jegyzetet.

² Lásd a „*Vizjogról*“ szóló 1885 : XXIII. t.-cz. 24. §-ához irt 3. és 4., és a mezőgazdasági és mezőrendőrségről szóló 1894 : XII. t.-cz. 17. §-ához fűzött 2. alatti jegyzetet.

³ Lásd a *kihágásokról szóló büntető törvény*: az 1876. évi XIV. t.-cz. 10. §-a, 1879 : XL. t.-cz. 105. §-át.

⁴ Korcsmáknak tisztátalanul való tartása nem az 1876 : XIV. t.-cz. 10. §-a, hanem az 1892. évi 53.236. sz. pénzügyminiszteri rendelet 20. §-ába ütköző kihágást képez. (Belügyminister 1894. évi 1115. sz. határozata.)

⁵ Rongy-gyűjtők szennyes rongyot — a papirgyárakba szállítottak kivételével — különösen géptörles céljára forgalomba nem hozhatnak, csakis megbízható módon, lehetőleg gőzzel fertőtlenítvé. — Az ez ellen vétők 200 koronáig terjedhető pénzbírsággal büntetendők. — (Belügyminister 1902. évi 1568. és 1903. évi 52833/902. számú körrendelete).

⁶ A *betöltött pinczelakásoknak* használata, továbbá a lakásoknak lakókkal való túlszűfölvétele egészségrendőri kihágást képez. (Belügyminiszter 1891 : 3469. kihág. sz. rendelete.)

13. §.

A vágóhidakon és mészárszékekben elárulás végett levágandó állat egészségi szempontból előleges szemle alá veendő.

Ha ezen szemle által igazoltatnék az, hogy a közfogyasztásra szánt állatnak húsa az egészségre ártalmas lenne, a levágatás a fentebbi czélból meg nem engedhető.

Ezen szemlén kívül mindennemű nyilvánosan áruba bocsátott hús egészségi szempontból szintén vizsgálat tárgyát képezi.

Az ily alkalmmal egészségellenesnek talált húsról nézve a 8-ik §-ban foglalt eljárásnak van helye.¹

14. §.

Ártalmas gyümölcsnek, gombáknak, valamint minden romlott, hamisított vagy ártalmas anyagokkal kevert tápszereknek és italoknak árulása, nemkülönben, az ezek előállítására és eltartására szolgáló, egészségre ártalmas edényeknek készítése és használata tilos^{2 3 4 5 6 7 8}

¹ Lásd a 1879: XL. (kihágási) törvény 104-ik, illetve az állategészségügyről szóló 1888. évi VII. t.-cz. 151. §§-ait.

² Lásd a büntettek és vétségekről szóló btkv. (1878: V. t.-cz.) 314. és 315-ik, valamint a kihágásokról szóló 1879: XL. t.-cz. 107. §-át.

³ Ásványvizek forgalomba hozatala csakis belügyminiszteri engedéllyel történhetik. (Belügyminiszter 1893: 60.889. sz. rendelete.)

⁴ *Eczetgyárakban* lepárló (desztilláló) készüléket tartani tilos. (Pénzügyminiszter 1888: 45.145. sz. rendelete.)

⁵ *Fertőző* betegségekben (roncsoló toroklob, himlő, cholera) szenvedő egyének lakta helyiségekből származó tejet tejfölt elárulítani tilos. (Belügyminiszter 1894: 94.955. sz. rendelet 11. pontja és az 1893. évi 69.840. sz. rendelet.)

⁶ Lásd az egészségre nézve ártalmas élelmi szerek és italok lefoglalásáról szóló 1876: 31.026. sz., mellékelt belügyminiszteri szabályrendeletet.

⁷ A borfestékekkel való üzérkedés meggátítása végett a m. kir. belügyminiszter 1879. december hó 30-án 58.053. sz. a. kelt körrendeletével elrendelte, hogy méregtartalmú borfestékek (fuxin és egyéb kátrányfestő anyagok), melyekkel a borok általában, de különösen a vörös borok hamisítani szoktak, a kereskedésekben elárulítani tilos és mint kihágás büntetettik.

⁸ Lásd *korcsmák* stb. ellenőrzése tárgyában kiadott 1899: 78.543. sz. belügyminiszteri rendeletet, az állami italmérési jövedékről szóló 1899: XXV. t.-cz.-hez.

17. §.

Gyógyszerészek mérgeket és méregtartalmú anyagokat csakis orvosi vényre szolgáltathatnak ki.

Méregtartalmú anyagoknak és gyógyszerféléknek kereskedők általi árulása külön szabályok által korlátoztatik.^{1 2 3 4 5}

18. §.

A hatóság intézkedik, hogy a házi, úgyszintén a ragadozó állatok által előidézhető veszélyek ellen célszerű óvrendszabályok alkalmaztassanak.^{6 7 8}

Intézkedés a gyermekek és az iskolák iránt.

20. §.

Aki a gyermekek ápolására s gondozására törvényszerűleg hivatva van, vagy azt magára vállalta, tartozik a hét évnél fiatalabb gyermekeket megbetegedés esetén mielőbb orvosi segélyben részesíttetni.⁹

¹ Lásd 1879: XL. (kihágási) t.-cz. 108. §-át.

² *Sebkötöző szereket* oly helyen, hol gyógyszerár nincs, *hatósági engedéllyel* kereskedők is árusíthatnak. (Belügyminister 1889. évi 32.692. sz. rendelete.)

³ *Fertőtlenítő* anyagokat hatósági engedély nélkül árusítani tilos. (Belügyminister 1885. évi 20.476. sz. rendelete.)

⁴ Lásd *gyógyszerek, gyógyszerfélék, a mérgek és méregtartalmú anyagokkal való kereskedés tárgyában* kiadott és mellékelte 1895: 111.005/1894. sz. belügyminiszteri rendeletet, továbbá

⁵ a *maszlag* eladásának korlátozása tárgyában kiadott 1893: 13.808. sz. mellékelte belügyminiszteri rendeletet.

⁶ Lásd a *ragadozó és kártékony állatok mérgezésénél* követendő eljárás szabályozása tárgyában kiadott és mellékelte 1895: 23.542. sz. Belügyminiszteri rendeletet.

⁷ Lásd a *házi állatok, patkányok mérgezése* tárgyában kiadott 1898: 104.455. sz. belügyminiszteri rendeletet.

⁸ Lásd ezen §-ra nézve még az 1876: 31.026. sz. belügyminiszteri körrendelet 10. §. 2. és 3. pontjait is.

⁹ Lásd *kihágási* (1879: XL.) törvény 99. §-át.

24. §.

Az, ki saját lakásán valamely csecsemőt szoptatás, avagy kisdedeket dajkálás végett akar elvállalni, tartozik e szándékát a község elüljárójának bejelenteni; ez — miután a dajka egészségi állapotát és azon helyiséget, melyben a csecsemő vagy kisdedek elhelyezése történék, előzetes orvosi vizsgálat alapján kielégítőnek találta, — az engedélyt megadhatja; ellenkező esetben az engedélyt egyelőre megtagadhatja, s az ügyet a közegészségi tárgyokban elsőfoku hatóságnak határozathozatal végett bejelenti.

25. §.

Szoptatásra ugyanegy nő egy csecsemőnél többet nem vállalhat.

A dajkálásba adott csecsemőket a község elüljárósága jegyzékbe venni tartozik.

A dajkák bánásmódját, a kisdedek táplálását és hogylétét első sorban a hatósági és községi orvosok, a hol pedig községi orvos nem létezik, a községi elüljáróságnak e célra kirendelt tagja vagy tagjai gyakori szemlék által folytonosan ellenőrzik s a tapasztaltokról hatóságuknak jelentést tesznek.¹

26. §.

Altató vagy kábitó szereknek orvosi rendelet nélkül való alkalmazása, a mennyiben ez büntettet vagy vétséget nem képezne, minden egyes esetről 5—20 forintnyi bírsággal, esetleg 4 napig terjedhető fogsággal büntetendő.

28. §.

Ragályos betegségben szenvedő tanulók a tanoda

¹ Lásd a kihágásról szóló 1879: XL. t.-cz. 106. §-át.

látogatásától mindaddig eltiltandók, míg orvosi bizonylat által ki nem mutatták, hogy tökéletesen meggyógyultak és általuk ragályozás nem történhetik.

30. §.

Ha valahol oly ragályos vagy járványos kór esetei mutatkoznak, mely kór a tanulók egészségét nagy mérvben veszélyezteti: ez a közigazgatási hatóság által a belügyi- és közoktatásügyi miniszternek haladéktalanul bejelentendő, s egyszersmind a közönség tudomására is juttatandó.

31. §.

Az ily hivatalos értesítés után köteleztetnek a szülők és gyámok mindazon tanulókat a tanodától távol tartani, kik ragályos vagy járványos betegekkel érintkezésben voltak.

33. §.

Ha a ragályozás magában a tanodában történt, vagy ha a gyermekek és ifjak közt nagyszámú kóresetek fordulnak elő: a tanoda, a betegülések tökéletes megszűntéig, a közigazgatási hatóság által bezártható, miről azonban mindenkor a belügyi- és közoktatási miniszter értesítendő.

35. §.

Az ezen rendszabályok ellen vétők, az eset súlyosságához képest, 100 forintig, esetleg 20 napi fogságig terjedhető büntetéssel fenytendők.¹

¹ E §. alapján büntettetnek e törvényczikk 28., 30., 31. és 33. §-ai ellen vétők.

Az állami fegyházokról és a börtönökről.

37. §.

Járvány kiütése esetén, az állami fegyház, valamint a börtön igazgatója erről a törvényhatóságban levő köz-igazgatási bizottságot azonnal értesíti, mely a tiszti fő-orvost, vagy annak akadályoztatása esetében más törvényhatósági orvost rögtön a helyszínére küldi.

Segélynyújtás balesetek alkalmával.

39. §.

Rögtöni balesetek, valamint gyanítható tetszhalál alkalmával a segélynyújtás, mindenkinek, ki ehhez tettel, vagy tanácscsal járulni képes, kötelességében áll.^{1 2 3 4}

40. §.

Mindazok, kik foglalkozásuknál fogva gyakrabban jönnek azon helyzetbe, hogy balesetek alkalmával segédkezet nyújthatnak, mint pl. hajósok, halászok, mozdony-

¹ Lásd az „ipari és gyári alkalmazottaknak baleset elleni védelméről” szóló 1893: XXVIII. törvénycíkket.

² A *bányamunkások* elvérzésének megakadályozására a törvényhatóságok által *szabályrendeletek* alkotandók. Ezekben a magántulajdont képező bányák művezetőségeit is pénzbírság, illetve megfelelő elzárás terhe alatt kötelezni kell, hogy legalább is a géptulajdonosok részére előírt vérzéscsillapító és kötőszereket állandóan készletben tartsák. (Belügyminiszter 1885. évi 54,771. sz. rendelete.)

³ A *gőzgépközlekedőknek* tiltva van szolgálatuk teljesítése közben vagy előtte *szeszest italokat élvezni*. E rendelkezés többszörös áthágása a képesítés elvonását vonja maga után. (Keresk. min. 1891. évi 55,945. sz. rendelete.)

⁴ A ki *emberéletet* mentett meg s az erre kitűzött (50 korona) jutalmat elnyerni óhajtja, tartozik 4 hét alatt az illetékes hatóságnál azért jelentkezni. (Belügyminiszter 1871. évi 20,177. sz. rendelete.)

és vonatvezetők,¹ bányászok, rendőrök² stb., a tetszhalál-bóli felélesztésnek s a segélynyújtásnak lényegesebb eszközlésében oktatók.

49. §.

Mindazok, kik bármely jogon, a jelen törvény kihirdetéséig szülésznői gyakorlatot folytattak, abban továbbra is meghagyatnak.

50. §.

Ezentúl szülésznői gyakorlatra csak az bocsáttatik, ki az ország területén érvényes szülésznői oklevéllel, vagy tiszti főorvosi képviselő okmányával van ellátva.^{3 4 5}

¹ A vasuti mentőszolgálat a kereskedelemügyi minister 1890. évi 671. sz. „Szabályzat“-ában nyert rendezést.

² Az 1900. évi február hó 14-én 10,146/XVI. sz. alatt kelt honvédelmi ministeri rendelet értelmében a m. kir. csendőrséget az első segélynyújtás iránti teendőkben úgy elméletileg, mint gyakorlatilag ki kell képezni, s ezen kiképzés részint a kerületek székhelyein ez idő szerint az oktató tisztek, részint az őrsőkön katonai, honvéd vagy polgári orvosok segélyével eszközöltetik.

A csendőr járőrök előforduló balesetek alkalmával nyújtandó segély céljából „sebkötöző csomagocská“-kat visznek magukkal szolgálatba.

³ A *szülésznői gyakorlat szabályozása* tárgyában a m. kir. belügyminister 1902. évi 95,000 sz. rendelete értelmében:

a) a bábák letelepedésüket a helyi hatóságnál bejelenteni és oklevelüket további eljárás és kihirdetés végett ennek útján bemutatni kötelesek.

Lakásuk kifüggesztett táblával feltüntetendő.

b) Meghívásra kötelesek éjjel úgy, mint nappal, a szülő nőhöz sietni s annak segédkezni, szokatlan és veszélyes esetekben pedig idejekorán orvosi segély után küldeni.

(A sürgős esetekben hivatásával járó és igénybe vett szolgálatnak alapos ok nélkül való megtagadása vagy elhalasztása esetében a baba a kihágási (1879: XL. t.-cz.) törvény 93. §-a értelmében büntetendő.)

c) Tetszhalott szülötteknél a felélesztési kísérleteket megtenni, súlyos esetekben *orvos után* küldeni tartoznak.

d) A baba köteles minden szülést, melynél segédkezett, 24 óra alatt írásban, vagy szóval az anyakönyvvezetőnek, (ha írni nem tudna, élőszóval a község elüljáróságának) s minden halva szülöttet a halottkémnek bejelenteni.

e) *A terhesek és a szülők titkait felfedezni nem szabad, de bűnös eseteket az illetékes hatóságokhoz fel kell jelenteni.*

Kuruzslás.^{1 2 3 4}

52. §.

Orvosi gyakorlatra nem jogosított egyéneknek betegeket keresetképen gyógykezeltetni és díjazás mellett gyógyszereket rendelni tilos.

53. §.

Titkos összetételű gyógyszereknek használatra való készítése és árulása belügyministeri engedély nélkül mindenkinek tiltatik.

Magzatrontás, elűzés, csecsemők alácsuztatása vagy kicserélése a köztörvények szerint büntetettik.

¹ A gyermekági láz meggátlása czéljából kiadott 1899. évi 2771. sz. belügyministeri rendelet értelmében pénzbürség, esetleg elzárás terhe mellett tiltva van, hogy a bába gyermekági megbetegedésben szenvedőket ápoljon (hacsak más ápoló egyén teljes hiányában erre orvosi engedélye nincsen), továbbá hogy genyes vagy eves váladékkal járó, úgyszintén ragadós betegségben szenvedők ápolását elvállaljon, végül a vallás- és közoktatási minister 1895: 65,766/94. sz. rendelete szerint tilos oly foglalkozást üznie, melyek által kezei beszennyeztetnének, p. o. husvágás, huskimérés, halottak mosása, öltöztetése, stb.

² Ha a bába kezének és eszközeinek tisztaságára kellő gondot nem fordít, vagy a szüléskor előállott nagyobb betegség alkalmával a szüléshez orvost nem hivat, az abból származott gondatlanságért büntetőjogilag felelős. (A m. kir. curia 1898. évi 11,928. sz. határozata).

³ Lásd *foggyógyászati* gyakorlat tárgyában kiadott és mellékelte 1871: 18,644. sz. b. m. rendeletet.

⁴ Lásd a *hypnotizálás* gyakorlása tárgyában kiadott és mellékelte 1894: 103,816. sz. b. m. rendeletet.

⁵ Lásd a *vérbocsátással* való visszaélés megszüntetése iránt kiadott és mellékelte 1876: 49,399. sz. b. m. rendeletet.

⁶ Betegeket *massálni* (kenni, gyurni) nem orvos masszálóknak csak orvosi utasítás és felügyelet mellett szabad. Beteg hasi szerveket, ivarszerveket és szemeket nem orvosoknak massálni egyáltalán tilos. (B. m. 1898: 64,528. sz. rendelete.)

Kórházak és gyógyintézetek.

56. §.

Köz- és magán-kórházak és gyógyintézetek, az illető törvényhatóság meghallgatásával csak a belügyminister engedélyével állíthatók fel.

Tébolydai ügy.^{1 2}

71. §.

Mindazon gyógyítható és gyógyíthatatlan elmebetegek, kik a közbiztonságra veszélyesek, gyógyítás, illetőleg eltartás végett tébolydába helyezendők.

Ellenben nem közveszélyes gyógyíthatatlan elmebetegek, továbbá ártalmatlan bárgyúk, buták és hülyék, vagyontalanságuk esetén, amennyiben az őket eltartani köteles rokonok vagyonnal bírnának, ezeknek terhére, különben pedig illetőségi községeik által tartandók el.

72. §.

Arra, hogy valaki gyógyítás és ápolás végett tébolydába felvétethessék, közhivatalban levő orvostudornak, és a mennyiben kezelő orvosa már volt, ennek abbéli bizonyítványa, hogy az illető elmekórban szenved, szükséges.

¹ Lásd közveszélyessé válható *elmebetegek* felügyelete tárgyában kiadott és mellékelt 1899: 124.388. sz. b. m. rendeletet.

² *Elmebetegeknek* szállításánál csendőrségi segédlet igénybe nem vehető. (Belügyminister 1903: 10.583. sz. rendelete.)

Járványok és ragályok. ^{1 2 3 4 5 6 7 8 9}

80. §.

Mihelyt valahol több egyén egyidejűleg ugyanazon betegségbe esik, vagy ha ragályos kórok esetei mutatkoznak, a községi elüljárásának kötelessége ezt a közegészségi ügyekben elsőfoku hatóságnak azonnal bejelenteni, ki erről a törvényhatóságot értesíti.

E bejelentés tételére nemcsak az elüljáróság, de az orvosok, lelkészek, tanítók, általában pedig mindazok kötelezettek, kik ily betegülési esetekről tudomással birnak.^{10 11}

¹ Lásd kihágási törvény (1879: XL. t.-cz.) 99. §-át.

² Lásd a *roncsoló toroklob* terjedésének megakadályozása tárgyában kiadott 1894: 94.955. sz. B. m. mellékelt rendeletet.

³ Lásd a *járványos agy- és gerinczagy buroklob* felismerése és abban való első segélynyújtás tárgyában kiadott 1880: 17.953. sz. mellékelt b. ü. m. Rendeletet.

⁴ Lásd a *trachoma* elleni eljárás tárgyában kiadott 1904: 110.000. b. ü. m. mellékelt rendeletet.

⁵ Lásd az *ázsiai cholera* tárgyában kiadott és mellékelt 1907. 111.000 sz. b. ü. m. utasítást.

⁶ A cholerajárvány tovaterjedésének megakadályozása céljából a m. kir. csendőrségre nézve fennálló és a m. kir. honvédelmi miniszter által kiadott 1886. évi július hó 10-én 30.211/IV. és 1894. november hó 24-én 59.169/XVI. sz. alatt kelt rendeleteit.

⁷ A pestis betegség tárgyában kiadott 1899. évi 112.391. sz. belügyministeri rendeletet.

⁸ Az ebdől elleni védőtás tárgyában kiadott 1890. évi 32.047. sz., valamint a vagyontalan betegek vasuti szállítási költségei tárgyában kiadott 1890. évi 34.929. és 1893. évi 71.316. sz. belügyministeri rendeleteket.

⁹ Bujakór tovaterjedésének megakadályozása céljából kiadott 1893. 36.152. sz. belügyministeri rendeletet.

¹⁰ Ragályos betegség alkalmával a lakásra kifüggeszteni rendelt inté-lapnak eltávolítása a közegészségügyi törvény alapján büntetendő. (Belügy-minister 1897: 628. kih. sz. rendelete.)

¹¹ A belügyminister 1893: 17.415., illetve az 1894: 91.954. sz. rendeletei szerint a következő *fertőző bántalmak* vannak *bejelentésre* kötelezve: 1. Roncsoló toroklob és torokgyík (croup); 2. Vörheny; 3. Kanyaró; (Vörös himlő). 4. Hólyagos himlő minden faja (a bárányhimlő is); 5. Kiütéses hagymáz; 6. Hasi hagymáz; 7. Vérhas; 8. Ázsiai és honi Kolera; 9 Szamárhurut; 10. Járványos fültőmirigy-gyulladás; 11. Járványos agy- és gerinczaghártya-gyulladás; 12. Trachoma; 13. Gyermekekágyi láz; és a belügyminister 1899: 112.391. sz. rendelete értelmében 14. a pestis.

81. §.

A törvényhatóság a járványt konstatálja, intézkedik a járvány elfojtása, illetőleg terjedésének meggátlása céljából a koronkint fennálló járványszabályzatban foglalt óv- és gyógyeljárás pontos foganatosítása iránt

Eljárás a hullák körül, a temetkezésről és a temetőkről.

109. §.

Halál esetében megállapítandó:

- a) vajjon a halál valósággal bekövetkezett-e?
- b) vajjon a haláleset nem valamely bűnös cselekmény eredménye-e?

110. §.

A halál bekövetkeztét bizonyító szakszerű halottkémlés az egész országra nézve kötelezőleg elrendeltetik, s a hatóságilag kirendelt halottkémnek a halált bizonyító írásbeli nyilatkozata előtt senkit eltemetni nem szabad. A halottkémlés részletes szabályozása rendeleti uton történik.¹

Az ez iránti szabályokban foglalt esetek kivételével, az eltemetés a halál bekövetkeztétől számítandó 48 óra letelte előtt tilos.

111. §.

Orvosrendőri hullaboncsolások eszközendők;

- a) talált hullákon;
- b) járványos vagy ragályos betegségek megállapítása céljából;

¹ Ez iránt a belügyminiszter 1876. június hó 4-én 31.025. sz. a. kiadott és mellékelt „Szabályrendelet a halottkémlés részletes szabályozása tárgyában“ intézkedik.

c) midőn a hatóság azt köztekinteteből szükségesnek tartja.

113. §.

Minden halottat a törvény által vagy a szabályrendeletileg kitűzött időben el kell temetni, s ez rendszerint azon község területén eszközölni, melyben a halál bekövetkezett.

118. §.

Elhagyott temetők beépítése csak az utolsó temetkezéstől számítandó 30 év lefolyta után engedhető meg.

Sirok vagy sirboltok kinyitása, valamint hullák kiásatása csak hatósági engedély folytán, az eljárásnál az egészségügyi szempontból szükséges — rendeleti úton kiadandó — szabályok szigorú megtartása mellett történhetik.¹

Gyógyszerészeti ügy.²

125. §.

A gyógyszerészek tartoznak a gyógyszerészet körül fennálló törvényeket és szabályokat pontosan megtartani.³

A gyógyszerész tulajdonosa és kezelője nem okleveles segédszemélyzetének a gyógyszerészet körébe vágó működéseért, úgyszintén a gyógyszerek jó minőségeért, tisztaságaért és helyes kiszolgáltatásaért a 7. §-ban kiszabott büntetés terhe alatt felelős.

Okleveles segédek saját működésükért első sorban maguk felelősek.

¹ Az emberi hullák és hullarészek szállítása és kiásatására nézve lásd az 1906. szeptember 4-én 25.857. szám alatt kelt belügyminiszteri rendelettel kiadott Szabályrendeletet.

² Lásd kihágásokról szóló törvény (1879: XL. t.-cz.) 96. §-át.

³ Lásd az 1894: 111.005. sz. mellékelt b. m. rendeletet.

127. §.

Hitelezni a gyógyszerész csak sürgős veszély esetében köteles, melynek igazolása a rendelő orvos által történik.

A gyógyszerészek által szabályszerűen vezetett és kellőleg bélyegezett üzleti könyvek a többi kereskedelmi könyvekhez hasonló bizonyítási erővel bírnak.

13. Az egészségre ártalmas tápszerek és italok, valamint az egészségre veszélyes tárgyak lefoglalásáról, elkobzásáról és megsemmisítéséről szóló 1876. évi július hó 4-én 31.026. sz. a. kiadott belügyministeri rendelet.¹

1. §.

Az egészségrendőri teendőkkel megbízott közegek folytonos felügyeletet gyakorolnak arra, hogy a megromlott vagy az egészségre és életre közvetlen használat által veszélyessé válható, továbbá az undort okozó élelmi szerek és italneműek közárulásra ne bocsájtassanak.

2. §.

Azon esetekben, midőn az eladásra szánt ilyenmű élelmi szerek és italok *káros hatást még nem idéztek elő*, és az árulást akár figyelmeztetés, akár eltiltás útján megakadályozni lehet, *ezen enyhébb eljárás* alkalmazandó.

A tápszerek és italok *iparszerű eladásánál* azonban, továbbá ott, a hol *szándékos hamisítás-ismétlés*, a rendőri tilalom áthágása vagy már bekövetkezett káros hatás esete forog fenn, *mindenkor lefoglalásnak van helye*.

Mindazon piacz vagy vásáron kívül eladásra szánt tárgyakat, melyekre vonatkozólag jelen szabályrendelet intézkedik, a rendőri

¹ Konkolyfal és bükkönnyel kevert liszt árusítása a közegészségügyi törvénybe ütköző kihágást képez. (Belügyminiszter 1899. évi 583. sz. határozata.)

közeg bármikor megvizsgálhatja, gyanusnak tetsző tárgyaknál a szakértő közeget (orvost) értesíti, oly esetben pedig, midőn a kérdéses tárgy eltávolítása vagy megmástitása vélelmezhető, abból mutatóványt vesz, melyet — lehetőleg a tulajdonos pecsétjével lezárva — a szakértőnek átad.

4. §.

A rendőri közegek a lefoglalásnál rendszerint szakértők véleménye s utasítása alapján járnak el.

5. §.

Szakértői közegek: a községi és körorvosok. Ilyen közegekül tekinthetők nagyobb városokban az élelmi szerek-, italok- és edényekre nézve a vásári felügyelők, ha ebbeli ismereteikre nézve az erre kirendelt bizottság előtt vizsgát tettek.

6. §.

A következő tárgyak minden esetben lefoglalandók:

a) a közvetlen fogyasztásra (tehát nem befőzésre, eltartásra vagy egyébként való feldolgozásra) szánt s áruba bocsátott azon *gyümölcs*, mely annyira éretlen, vagy annyira megromlott, hogy az emberi egészségre kártékony lehetne;

b) azon *tej, turó, sajt, kenyér vagy lisztnemű*, mely akár magától, akár az előállítás vagy az eltartás helytelen volta, akár pedig hamisítás következtében az emberi egészségre ártalmassá vált;

c) mindennemű *ártalmas gombák*;

d) azon *ételek és italok*, melyek *méregtartalommal* bírnak;

e) a *rothadásnak* indult vagy oly *hús és húskészítmény*, mely az élő állatban jelen volt betegség következtében az azt elfogyasztók egészségére ártalmas lehetne;

f) azon *zsir, olaj, vaj*, mely annyira meg van romolva, vagy akként van meghamisítva, hogy emberi étkekhez használva, az egészségre ártalmas lehet;

g) azon *gabonaneműek*, melyek közé az emberi egészségre ártalmas hatású növénymagvak vannak vegyülve, vagy pedig azon *gabonaliszt és burgonya*, mely egyébként annyira meg van romolva, hogy felhasználása az emberi egészségre ártalmas lehet;

h) az eladásra vagy kimérésre szánt oly *italok*, melyek annyira el vannak romolva, vagy akként vannak készítve, vagy meghamisítva, hogy azok mértékletes használata is az emberi egészségre kártékony hatást gyakorolhat ;

i) mindazon eladásra szánt *étkek, élelmi szerek és italneműek*, melyeknek előállítása, árulása vagy kiszolgáltatása körül a megfelelő tisztasági szabályok annyira elhanyagoltatnak, hogy a nevezett tárgyak undort gerjesztővé válnak, vagy a melyeknek az emberi egészségre egyébként ártalmas voltát a szakértő közeg indokolja.

7. §.

Ha a lefoglalás szakközeg közbejötté nélkül történt, úgy annak megérkeztével a lefoglalt tárgyak közül azok, melyek egészségi tekintetben kifogás alá nem vétetnek, az illetőknek visszaadandók, illetőleg további elárusításuk nem akadályozandó.

10. §.

Az élelmi szereken és italokon kívül a rendőri közeg felügyelete alatt áll és a *szakközeg utasítása folytán lefoglalandó* s egyuttal első fokú hatóságnak bejelentendő, illetve beküldendő: minden eszköz, tárgy és készítmény, mely az emberi életre és egészségre nézve veszélyes lehet, a mennyiben azok jogosulatlanul tartatnak, vagy árultatnak; ilyenek:

1. Minden emberi étel vagy ital készítésére használt *edény*, melynek anyaga az egészségre általában véve veszélyes lehet, ha az nincs kellőkép veszélymentessé téve.

2. A jogosultság nélkül készített vagy birt *méregszerek*, továbbá a jogosulatlanul készített s eladásra szánt oly *gyógyszerek*, melyeknek készítése és eladása megszorító rendeletek által van korlátozva.

3. Minden *szövet* és *készítmény*, melynek készítéséhez vagy festéséhez erősen ható *mérgek* használtak, ha azokban a mérgeanyag az emberi életre, vagy egészségre kártékonyná válható mennyiségben és minőségben még mindig jelen van.

4. Ha eladásra szánt valamely *ruha, ágynemű vagy egyéb használati tárgyról* kiderül, hogy *ragályos beteg* által használtatott és ezután kellőleg nem fertőtlenített.

14. A *gyógyszerek, gyógyszerfélék, mérgek és méregtartalmú anyagokkal való kereskedés tárgyában, a m. kir. belügyminiszternek 1895. január hó 14-én 111.005/94. sz. alatt kelt körrendeletével kiadott „Szabályrendelet.”*

1. §.

A gyógyszerek, gyógyszerfélék, mérgek és méregtartalmú anyagok a jelen rendelethez kapcsolt I., II., III., IV. és V. számokkal jelzett táblázatokba soroztatnak.¹

2. §.

Az I. táblázatban foglalt és kizárólagosan gyógycélokra használt szereket a közönség számára csakis gyógyszerári jog élvezetében és gyakorlatában levő *gyógyszerészek* tarthatják és árusíthatják el. Vegygyárosok és gyógyszeráru-kereskedők azonban vegygyáraknak, gyógyszeráru-üzleteknek és nyilvános gyógyszeráraknak e szereket, mint árúczikkeket, bármily mennyiségben eladhatják.

3. §.

A II. táblázatban foglalt gyógyszerféléket, a melyek ipari és házi célokra is szükségesek, a gyógyszerészekon kívül csakis *droguisták* tarthatják, de az utóbbiak a táblázatban megjelölt súlymennyiségen alul, vagy annál kisebb részekre osztva a közönség számára ki nem szolgáltatathatják. A melyeknél a súlymennyiség kiténtetve nincs, azok bármely mennyiségben elárúsíthatók.

4. §.

A III. táblázatban foglalt, gyógyszerként is használt szereket, a melyek ipari és gazdasági és más célokra is használtatnak *kereskedők is* elárúsíthatják.

5. §.

A IV. táblázatban foglalt erősebb hatású gyógyszeranyagok, a melyek más célokra is használtatnak, a megállapított súly-

¹ Az I., II., III. és IV. számokkal jelzett táblázatok közlése, — minthogy azok a csendőrséget egyáltalán nem érdeklik, — e helyütt mellőztetik.

mennyiségben és ezen felül, de a megengedett legkisebb súlymennyiségnél kisebb részekre nem osztva, azon gyógyszerek pedig, melyeknél súlymennyiség megállapítva nincsen, bármely súlymennyiségben, a fennálló óvszabályok megtartása mellett, kereskedők által is elárusíthatók.

6. §.

Az V. táblázatban foglalt szigorúan vett mérgeket droguisták vagy oly bejegyzett végű kereskedők tarthatják, kik mérgek eladására a belügyminisztertől engedélyt nyertek és azokat *csak hatósági engedélyre* szolgáltatathatják ki.

7. §.

Az V. táblázatban¹ foglalt szereket a kereskedők egyéb áruktól elkülönített helyen, zár alatt tartani és őrizni tartoznak s csak hatósági engedély és a vevőnek átvételi elismervénye mellett adhatják el.

Minden eladásnál az eladás napja, a vevőnek neve és foglalkozása, valamint az eladott mérge minőségének és mennyiségének megnevezése, végül a hatósági engedély száma és kelte szabályszerű kereskedelmi könyvbe bejegyzendő.

9. §.

Óvó és gyógyító célokra szolgáló titkos szereket, továbbá elkészített összetett gyógyszereket, még ha az egészségre ártalmatlan szerekből állanak is, gyógyszerként árulni és eladni tilos.

10. §.

Az e szabályrendeletben foglalt bármely rendelkezés megszegése, a mennyiben súlyosabban büntetendő cselekményt nem

¹ Az V. táblázatban foglalt mérgek a következők: Acidum arsenicosum (egérkő, patkánymérgek). Aqua amygdalar. amar. (keserő mandula-viz). Aqua laurocerasi (borostyán-meggy víz). Auripigmentum (operment). Cobaltum. Hydrargyrum bichloratum (szublimát, szerecsika, maróhigany). Hydrargyrum oxidatum rubrum (vörös kéneső). Kalium cyanatum (cziánkáli). Oleum amygdal. amar. aeth. (illó, keserű mandula-olaj). Oleum laurocerasi aeth. (illó borostyán-meggy olaj). *A többi táblázatok csekély fontosságuknál fogva nem vétettek fel.*

állapít meg, kihágás, mely 15 napig terjedhető elzárással és 100 frtig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.¹

E kihágások eseteiben az eljárást a belügyminiszterium által 1880. évi 38.549. szám alatt kibocsátott rendelet szabályozza. A mennyiben pedig oly kihágás követtetnék el, a mely az 1879. évi XL. t.-cikk rendelkezéseibe ütközik, az eljárás tekintetében ugyanezen törvénycikk rendelkezései is irányadók.

A fentebbi büntetésen felül az illetőtől a belügyminister által adott engedély meg is vonható.

11. §.

E szabályrendelet 1895. évi február hó 1-én lép hatályba, a mikor is az 1875. évi 26.033. sz. belügyminiszteri rendelet hatályát veszti.

15. *A maszlag elárusításának korlátozása tárgyában 1893. február hó 23-án 13.808. sz. a. kiadott belügyministeri rendelet.*

Tapasztaltatott, hogy a *maszlag*, a melynek használata a halászati törvény (1888: XIX. t.-cz. 23. §. c) pontja) által tiltva van, gyakran orvhalászatra használtatik; továbbá hogy ugyanezen anyaggal a sört is hamisítani szokták, . . . a felmerülő veszélyek és szerencsétlenségek elhárítása céljából . . . elrendelem, hogy a maszlagnak csakis a droguisták által való elárusítása, engedtetik meg — s annak eltartása, elárusítása, valamint kiszolgáltatása körül a mérgekre nézve fennálló szabályok mérvadók.

¹ Azon gyógyszerész, a ki gyógyszer-tárában a mérges szerek tartására vonatkozó szabályokat megszegi, az 1879: XL. törvénycikk 108. §-ába ütköző kihágást követi el, a melynek elbírálása a kir. járásbiróság hatáskörébe tartozik. (Belügyminister 1898. évi 711. sz. határozata.)

16. *Ragadozó és kártékony állatok mérgezésénél követendő eljárás szabályozása tárgyában kiadott, 1895. április hó 3-án 23.542. sz. a. kelt belügyminiszteri rendelet.*

1. §.

Ragadozó, vagy kártékony állatoknak méreg által való pusztítása csakis hatósági engedély alapján eszközölhető.

2. §.

A mérgezésre engedélyt nyert személyeknek a törvényhatóság első tisztviselője az elsőfokú egészségügyi hatóság¹ meghallgatása után utalványt ad az esetről-esetre megállapítandó mennyiségű méreg kiszolgáltatására, melynek alapján az engedélyezett méregmennyiség az illetőnek orvosi vényre a gyógyszerész által kiszolgáltatható.

Ezen utalvány kiadása alkalmával az elsőfokú egészségügyi hatóság¹ megszabja egyuttal azon módozatokat, melyeket a méreg kezelése, eltartása, ezek ellenőrzése körül az egyes vidékek sajátos viszonyai között szükségesnek talál.

4. §.

Az engedély annak megnevezésével, hogy az kinek számára adatott meg, valamint azon határrészek (hegy, erdő, dülő) megjelölésével, a melyeken a mérgezés eszközlése engedélyezve lőn, a községben, valamint a szomszédos községekben és mindezekhez tartozó puszták és telepeken is a méreg használatba vétele előtt kellő időben a szokásos módon közhírré teendő azon figyelmeztetéssel, hogy a mérgezett tárgyakhoz hivatlanul hozzányúlni, vagy azokat eltulajdonítani a 10. §-ban meghatározott büntetés terhe alatt tilos.

Mérgezett hullák (ló, sertés, birka, kutya) szárnyasok, vér, zsiradék, tojások: erdők sűrűjében, csenderesek belsejében s egyéb a mérgezési időszak alatt mivelés alatt nem álló vagy legeltetésre nem használt területeken pedig oly helyekre teendők ki, melyek a közlekedési utaktól távolabb, a legkisebb távkört 100 méterre

¹ Szolgabíróság (rendőrkapitányság.)

számítva esnek. A mérgezett tárgy kitevéséről az illető községek elüljáróságai a mérgező kitevője által annak megtörténtét megelőzőleg legalább 5 nappal írásbelileg értesítendőek.

6. §.

A mérgezett tárgyra annak kitevője szigorúan felügyelni tartozik; a mely kötelességéből folyólag az engedélyező hatóságtól nyert e részbeni jogosítvány alapján, az illető terepen nem birtokos — idegen — személyeknek a mérgezési záros időtartam alatt a járás-kelest megtiltani jogosult.

7. §.

Ha a mérgezett tárgy kitevője vagy bárki más annak tudomására jönne, hogy a mérgezett tárgyat valaki elvette, személyes felelőség terhe alatt kötelesek arról a községi elüljáróságnak, városokban a rendőri kapitánynak jelentést tenni.

8. §.

A hol házi sertések járnak, a mérgezésnek helye nincsen.

9. §.

A mérgezési időszak elteltével a mérgezett tárgyat annak kitevője eltávolítani, illetve elégetni, s ha vérrel történt a mérgezés, a földet felásatni és kiegészíteni köteles.

A mérgezett tárgyak eltávolításának, illetve elpusztításának megtörténte a községi elüljáróságnál bejelentendő.

10. §.

A ki hatósági engedély nélkül mérgez, vagy a kiadott övrendszabályokat megszegi, a mennyiben cselekménye vagy mulasztása súlyosabb beszámítás alá nem esik, kihágást követ el és 15 napig terjedhető elzárással és 150 frtig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

11. §.

Kihágások esetén az eljárás az 1880: 38.547. sz. belügyministeri körrendelettel kiadott eljárási szabályok szerint, az ennek 8. §-ában megjelölt hatóságok által eszközöltetik.

17. Foggyógyászati gyakorlat szabályozása tárgyában kiadott 1871. évi augusztus hó 1-én 18.644. sz. a. kelt belügyministeri rendelet.

1. §.

A foggyógyászati gyakorlatra azok vannak feljogosítva, kik a magyar állam területén érvényes orvosi, sebésztudóri, sebészmeszteri, vagy polgári sebészi oklevéllel bírnak.

2. §.

Az úgynevezett fogművészek, — fogtechnikusok — kik mesterséges fogak vagy fogsorok készítésével foglalkoznak, fogorvosoknak nem tekinthetők és így semmiféle műtétet a szájüregben nem végezhetnek, sem pedig fogászati gyakorlatot nem űzhetnek.^{1 2}

3. §.

Mindazok, kik az 1. §. alatt említett oklevelekkel nem bírva, fogászati gyakorlatot űznek, jogtalan gyakorlatuktól eltiltandók és kuruzslók gyanánt büntetendők.

18. A hypnotizálás gyakorlása tárgyában kiadott 1894. évi december hó 19-én 103.816. sz. a. kelt belügyministeri rendelet.

1. §.

Orvosi gyakorlatra nem jogosított egyéneknek a hypnotizálás egyáltalán tiltatik.

2. §.

Orvosok a hypnotizálást csak gyógyítás céljából s a következő feltételek mellett gyakorolhatják:

a) nagykorú egyén a saját, — kiskorú vagy gondnokság alatt

¹ Mesterséges fogak és fogsorok készítésével foglalkozóknak iparigazolvánnyal kell bírniok. (Lásd a fentidézett rendelet 2. §-át és az 54.731/1885. sz. b. ü. m. rendeletet.)

² Foghuzással arra törvényileg nem minősített egyének, pl. borbélyok, hatósági engedélylyel is csak oly helyeken foglalkozhatnak, a hol törvényes minősültségű egyének nincsenek, vagy ha vannak is, de foghuzással nem foglalkoznak. (B. m. 1896. 114.530. sz. rendelete.)

álló egyén szülei, gondnoka, vagy gyámja beleegyezése nélkül nem hypnotizálható.

b) a hypnotizálás csak harmadik személy jelenlétében van megengedve.

A jelen rendelet ellen vétők kihágást követnek el, s a meny-nyiben cselekedeteik a büntető törvénykönyv rendelkezései szerint súlyosabb beszámítás alá nem esnek, 15 napig terjedhető elzárás-
sal és 100 frtig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendők.

19. A vérbocsátással való visszaélés megszüntetése iránt 1876. nov. 9-én 49.399. sz. a. kiadott belügyministeri rendelet.

1. §.

Azoknak, kik nem orvosok, tiltva van feljogosítás nélkül vérbocsátással foglalkozni.

2. §.

Az érvágás, köpölyözés és nadályozás azonban az arra feljogosított egyéneknek is csak akkor van megengedve, ha azt írásban kiadott orvosi rendelvény folytán teszik.

3. §.

A vérbocsátásra feljogosítottaknak tekintendők az állandóan megtelepedett borbélyok és segédek, ez utóbbiakért mestereik felelősek.

5. §.

Nadályozásra az okleveles bábák is fel vannak jogosítva.

8. §.

Nyilvános fürdőben a vérbocsátás csak elkülönített helyen történhetik.

12. §.

Ha a vérbocsátásra jogosított ezt orvosi rendelet nélkül teszi, büntetendő; kivéve, ha a vérbocsátás halaszthatlanságát és az orvosi rendelet megszerzésének lehetetlenségét kellőleg igazolja, s a hatósági orvos azt, hogy a vérbocsátás szükséges volt, utólag igazolja.

20. A m. kir. belügyminister 1899. deczember hó 12-én 124.388 sz. a. kelt körrendelete a kórházak elmebeteg-osztályairól kibocsátott s a közbiztonságra esetleg veszélyessé válható betegek felügyelet alatt tartása tárgyában.

Az elmebetegek által okozható szerencsétlenségek megelőzése szempontjából felhivom a törvényhatóságot, miszerint intézkedjék az iránt, hogy a törvényhatósága területén létező kórházak igazgatói a kórház elmebeteg-osztályából elbocsátandó felgyógyult, vagy már többé nem közveszélyes elmebetegek elbocsátásakor, — ha azok előrelátható, vagy gyanítható visszaesés folytán a közbiztonságra veszélyesekké válhatnak, — azon rendőri hatóságot, a melynek illetékességéhez az illető elmebeteg tartozik, figyelmeztessék, hogy az saját hatáskörében és szabályai szerint gondoskodjék arról, miszerint az ily, esetleg ismét közveszélyessé válható, *különösen a már büntetendő cselekményt elkövetett egyén,* az illető kórház igazgatójától nyert tájékoztató adatok figyelembe vételével, a szükséghez képest legmegfelelőbb módon *felügyelet alatt tartassék* és más hatóság területére való távozás esetén új tartózkodási helyén is azonos felügyelet alatt maradjon.

21. A különböző nemű, de különösen a roncsoló-toroklob járvány alkalmával követendő eljárás tárgyában kiadott 1892. márczius hó 23-án 5616. sz. a. kelt belügyministeri rendelet szerint:

Figyelmeztetendő a lakosság, hogy minden, úgy az utcán, mint háza táján és a lakásban, nemkülönben testén és a ruházatában a legnagyobb tisztaságra iparkodjék; szorgalmasan söpörjenek és suroljanak, a lakóhelyiségeket naponta legalább kétszer jól szellőztessék, fűrdjenek, mosakodjanak és szájukat minden étkezés után esetleg borszeszes vízzel öblögtessék. Csoportosulások, a minőkre vásárok, bucsuk, bucsujárások, népes lakodalmak, halotti torok stb. alkalmat szolgáltatnak, ragályos járvány idején betiltandók.

Roncsoló toroklob járvány alkalmával oly beteg, kinél torokfájás, nyelési nehézség, köhögés fejfájással, lázzal, forrósággal jelent-

kezik, a család többi tagjától azonnal elkülönítendő, nyakára jeges borogatás alkalmazandó, vele jéglabdacok nyelessenek, az orvos pedig azonnal értesítendő.

22. A m. kir. belügyminister 1894. évi deczember hó 21-én 94.955 sz. a. kelt körrendelete a diphteria terjedésének megakadályozása tárgyában.

1. A törvényhatósági városok rendőrkapitányainak, a rendezett tanácsú városok polgármestereinek és a főszolgabiráknak kötelessége, hogy az 1876: XIV. t.-cz. 20. §-ának, mely a hét éven aluli gyermekeknek megbetegedésük esetén való gyógykezelését rendeli, érvényt szerezzenek.

A községi elüljáróságának kötelessége minden tudomására jutott diphteria- vagy torokgyikesetet azonnal a főszolgabirónak bejelenteni.

8. Diphteriás vagy torokgyikban szenvedő beteget közhasználatra szánt járműben szállítani nem szabad. A hatóság kötelessége az azok ellen vétőket kipuhatolni, megbüntetésük iránt a szükséges lépéseket megtenni s különösen a legszigorúbban intézkedni, hogy ily eset előfordulásánál az illető jármű megbízható fertőtlenítése azonnal megtörténjék és addig a közforgalomból elvonassék.

Diphteriában, vagy torokgyikban szenvedő beteget a hatóságtól előre kikért engedély nélkül egyik házból a másikba sem szabad szállítani, még kevésbé egyik községből a másikba.

9. Diphteriában, vagy torokgyikban elhaltak tetemei mielőbb, és pedig kizárólag halottszállításra szánt kocsin, a meglevő vagy a járvány uralkodása alatt ideiglenesen felállítandó hullaházba szállítandók. Magán lakásokban diphteriában, vagy torokgyikban elhaltak holttesteit csak teljesen elkülönített helyiségben terithetők ki. A gyermekpórsóknak sok helyütt szokásos kézben vagy ölben való kivitele a legszigorúbban eltiltandó. Szigorú ellenőrzés gyakorlandó, hogy ily temetéseknél gyermekek semmi szín alatt részt ne vegyenek.

11. Oly házaktól, a melyekben diphteria, vagy torokgyík-*eset fordult elő, feltétlenül és minden körülmények között eltiltandó a tej kivitele.*

Általában nagy súly fektetendő a tejnek gondos ellenőrzésére, mert ez a diphteria-ragály anyagának igen kedvező, tenyésző talaja. Ragálylepte helyen nyers, forralatlan tejnek élvezete eltiltandó, sőt a tejnek piaczi forgalomba hozatala is korlátozandó oly módon, hogy fertőzött községekből származó mindenféle tejnek és tejproduktumnak piacra vitele és elárúsítása csak külön hatósági engedély mellett történhetik.

23. A járványos agy- és gerincz-agyburoklob felismerése és a betegnek az orvos megérkezéig való ápolása tárgyában a m. kir. belügyminiszter 1880. évi május hó 4-én 17.953. sz. a. kelt rendelete.

A járványos agy- és gerincz-agyburoklob többnyire minden más betegeskedési előzmények nélkül rögtön, fázással és ezt követő hőséggel, hányással és fejfájással kezdődik; a fejfájás nagy kinokat idéz elő, melyeket a beteg, míg magánál van, jajgatás, ha pedig magánkívül van, nyögés s a fejhez való kapkodás által jelez.

E kínos fájdalom a nyak hátulsó részére, sőt gyakran az egész gerinczre kiterjed, e mellett a nyak megmered s a merevség a hát izmaira is kiterjedvén, a törzs hátrahajlik.

Nemsokára a fejfájás fellépése után a betegek félrebeszélnek, őrjöngési mámor és teljes öntudatlanság következik; a végtagok megbénulnak s végre a leirt jelenségek között beáll a halál.

Némelykor a leirt súlyos tünetek mellett a bőrön, főleg az arczon hólyagcsás kiütés — küteg — jelenik meg, s az egész kórfolyamat alatt makacs székrekedés van jelen.

Már a rosszul érzés felléptekor azonnal orvost kell hivatni, annak megjelenéséig pedig a következő eljárást kell követni:

A beteget, a mennyire lehetséges, külön hűvös és csendes szobában lévő ágyba kell fektetni és pedig úgy, hogy feje magasán, és ha van, lószőrrel, ha nincs, szecskával tömött vánkoson, és *nem tollpárnán* feküdjék. A nagyobb világosságot, napsugarakat távol kell tőle tartani, úgyszintén, míg magánál van, tiltani kell minden látogatást, beszélgetést és felizgatást.

Legüdvösebb hatást gyakorolja a fejre, és főképen a nyak hátsó részére hideg alkalmazása, tehát ott, ahol van, apróra tört jég, marha- vagy disznóhólyagba tétetvén és beköttetvén, a fejre és tarkóra helyezendő; vagy jeges vízbe könnyebb, tiszta törülköző vagy egyéb vászonruhaféle mártatván, jól kifacsarva és negyedóránként változtatva, a fentemlitett helyekre rakandó; ha jég nincs hideg vizet kell alkalmazni, s mihelyt a borogató ruha megmelegszik, azt újjal kell felváltani.

A betegnek italul friss tiszta, vagy citromlével vegyített víz adandó, s ha kábult állapotban van, ez szájába betöltendő.

Táplálékuik lehetőleg czibereleves vagy tej nyujtandó.

Bor, sör, pálinka a betegséget a legnagyobb mértékben fokoznák, miért is azoktól óvakodni kell.

24. Az ázsiai cholera tárgyában a m. kir. belügyminister által 111.000/1907. szám alatt kiadott „Utasítás“.

I. FEJEZET.

Az ázsiai kolera ismertető jelei.

1. §.

A kolera legfőbb jelenségei rohamosan ismétlődő hasmenés és hányás; az ürülék kezdetben még barnás és büzös, de csakhamar szag és szín nélkül való folyadékká lesz, a melyben fehéres pelyhek uszkálnak.

A betegség következő stádiumában, a mely több óráig, vagy 1—2 napig eltarthat, kinzó szomjúság, a szivműködés és érverés nagymérvű gyengülése, a lábikrák fájdalmas görcse, a húgyelválasztás elmaradása, az arcz és a szemek beesése, az ajkak, az orr és végtagok kékülése, a beteg nagy részvétlensége és hangtalan-sága képezik a betegség jellemző tüneteit.

A kolerának fent említett rohamszerű fellépését az esetek nagyobb részében megelőzik bizonyos kórjelek, mint étvágytalanság, gyomornyomás, enyhébb hasmenés vagy pedig rosszullet, levertség, a végtagok hidegsége, szivdobogás, álmatlanság, nyugtalan-ság, mellszorogás, a mely tünetek 1—3 napig is eltarthatnak.

2. §.

A kolera súlyos tünetek nélkül is lefolyhat, hasmenés szokott képében.

Mindebből következik, hogy kolera közeledése vagy kolera-járvány idején többé-kevésbbé súlyos hasmenésben nyilvánuló minden megbetegedést kolerának kell tekinteni és olyanul kell kezelni, kiváltképen akkor, ha a betegség előzményei kolerás fertőzés lehetőségére utalnak, azaz, ha kiderül, hogy a beteg kolerától fertőzött helyen megfordult, vagy kolerás helyről jövő utassal, illetve tárggyal (ruhaneművel, áruval) érintkezett, avagy fertőzöttségre gyanus étellel, itallal élt.

II. FEJEZET.

A kolera oka és terjedési módja.

3. §.

A kolerát csak erős nagyítással felismerhető bakteriumok okozzák, melyek szabad szemmel nem láthatók, a kolerás ember beleiben gyorsan elszaporodnak és a melyek ily betegek ürülékében, de hányadékában is, tömérdek mennyiségben vannak jelen. Ezek a kolera csirái (bakteriumai.)

4. §.

Minden tárgy vagy anyag, a mely kolerás ember ürülékével vagy hányadékával közvetlenül vagy közvetve érintkezett, illetve minden anyag, a melyhez bármi módon kolerás ürülék vagy hányadék keveredett, a kolera csiráit tartalmazza és alkalmas a kolera terjesztésére.

5. §.

Ha a kolerás ember ürülékéből vagy hányadékából a kolera-csirák bármi uton-módon egészséges ember gyomrába és beleibe jutnak, ilyen ember megkaphatja a kolerát. E szerint a kolera terjesztésére alkalmas az olyan étel és ital, a mely a kolera csiráit tartalmazza.

6. §.

A kolera-csirák az azokkal szennyezett kezekről és egyéb tárgyokról is juthatnak az emésztő szervekbe.

7. §.

A kolera terjesztésére kiváló módon alkalmas az ivóvíz, ha a kolera csiráival van fertőzve és pedig annál is inkább, mivel a vízben a kolera baktériumai heteken keresztül élve maradhatnak.

8. §.

A levegő útján, azaz a belehelt levegővel a kolera nem terjed.

9. §.

Kolera idején fertőzöttségre gyanusnak, azaz a kolera terjesztésére alkalmasnak kell tekinteni minden olyan tárgyat, főleg pedig ételmi szereket, a melyek nyilvános helyeken, piaczkon, vásárokon, kereskedésekben árultatnak és a melyek rendszerint sokfelől hoztatnak össze, sok kézben megfordulnak, esetleg edényből-edénybe átöntetnek vagy pedig az utca és piacz szennyezett földjével érintkezhetnek. Ilyenek a gyümölcsök, saláta-félék, kenyér, sütemények, tej, tejfel, vaj, szódavíz stb. Ez okból a gyümölcsfélék, mint kolera-terjesztők, már rég időktől fogva rossz hirben állanak.

III. FEJEZET.

Egyéni védekezés a kolera ellen.

10. §.

A kolera ellen való védekezésnek irányító mozzanata az a tapasztalati tény, hogy a kolerás betegek által elhintett kolera-csírák, ha bármi úton és élve az ember gyomrába jutnak, kolerát okozhatnak.

11. §.

Bármely, a házon kívül beszerzett ételmi és élvezeti cikk biztosan ártalmatlanná tehető felforralás vagy főzés vagy sütés által, mert ez által a kolera-csírák elöletnek. Kenyér vagy hasonló sütemény-félék, a sütőben vagy a tűz felett való piritás által tehető ártalmatlanokká. Egyszerű leöblítés vagy lemosás a gyümölcs- vagy saláta-féléket az esetleg rajtuk tapadó kolera-csiráktól nem tisztítja meg.

12. §.

Ajánlatos az ivóvizet is felforralni (majd lehűteni), mihelyt felmerül a gyanu, hogy az fertőzve van; tehát olyan esetekben,

midőn a víz közkutakból, folyókból vagy gyanus vízvezetékéből származik. A felforralás tiszta, nem zsiros edényben történjék, nehogy a víz rosszízűvé váljék. A felforralás által az ivóvíz mit sem veszít egészséges voltából, sőt megtisztulhat; szokatlan ízét kevés citromlével, eczettel vagy kevés bor hozzáadásával lehet javítani.

13. §.

Az élvezeti cikkek közül óvakodni kell a szódaviztől, mert ennek palaczkjai tudvalevőleg sokfelé megfordulnak és kifolyó csövéket tisztátalan kezekkel érinteni, de nem ritkán szopogatni is szokták s mert maga a szódavíz készítéséhez használt víz is fertőzött lehetett.

14. §.

A kolera-csirák vivői azonban egyéb szennyezett tárgyak is lehetnek, a melyekről a csirák kezeinkre tapadhatnak; ilyenek a talaj pora és sara, a kézről-kézre adott pénz és kilincs stb., miért is kolera idején a kezeknek étkezés előtt való megmosása fontos védekezési eljárás. De különben is óvakodni kell, nehogy rossz szokásból tisztátalan ujjakkal a szájba nyuljunk vagy oda nem való tárgyakat szánkba vegyünk.

15. §.

Még inkább, mint saját otthonában, ügyeljen kiki kolera idején arra, hogy a házon kívül, nyilvános helyeken, vendéglőkben, kávéházakban, korcsmákban a kolera csiráit magába ne vegye. A legnagyobb tisztaságra való ügyelés és az óvakodás annál tanácsosabb, mivel kolera idején kivételesen, egészségesnek látszó emberben is benn lehetnek a kolera csirái s ilyen ember is terjeszti a betegséget.

16. §.

Régi tapasztalat, hogy a mértéktelen evés-ivás által elrontott emésztőszervek az embert a kolerás megbetegedésre hajlamossá teszik. Ezt szem előtt tartva, kolera idején mértékletes élelmód a legszigorúbban követendő.

18. §.

Különös óvatosságot igényelnek kolerás helyről érkező oly küldemények, amelyek ruhát, fehér és ágyneműeket vagy egyéb

oly tárgyakat tartalmaznak, a melyek kolerás beteggel vagy holttesttel érintkezettek, ilyeneket csak kellő fertőtlenítés után szabad használni vagy tovább adni; ilyen fehér- és ágyneműeket csak előzetes fertőtlenítés után szabad mosásba adni.

IV. FEJEZET.

Hatósági intézkedések kolera-veszély idejére.

21. §.

A kolera behurczolásának és terjedésének megakadályozását, illetve elfojtását célzó intézkedések életbeléptetése, erélyes fogantatosítása és pontos ellenőrzése céljából (az 1876. XIV. t.-cz. 151. §-a értelmében) már a kolera-járvány közeledésekor minden községben a járványbizottság azonnal megalakul.

A járványbizottságnak feladata a hatóságot a kolera ellen való védekezésben támogatni, nevezetesen a lakásviszonyok, köztisztaság, vizellátás ellenőrzése, főleg a gyanus megbetegedések figyelemmel tartása, nemkülönben a nép kioktatása által.

23. §.

Már a koleraveszély fenyegetésekor a hatóság a köztisztaság fölött fokozott figyelemmel őrködjék és e végből az 1876. XIV. t.-cz. 141. §-át a legnagyobb szigorral és pontossággal hajtsa végre.

A házak udvarainak tisztaságát ellenőrizni kell, ügyelve különösen arra, hogy a kutak környéke tisztán tartassék s ennek közepében szemét és trágya ne legyen; a kut körül a talaj feltöltessék, nehogy a föld színéről a szennyes víz a kutba folyhassék.

24. §.

Semmi sem mozdíthatja elő inkább a kolera csirák terjesztését, mint a lakások körül az udvarban, kertben lerakott ürülék, a melyet a házi állatok (kutya, macska, szárnyasok), de lábával az ember maga is széthurczolhat és a lakásba is bevihet.

Ez okból (amennyiben szegény községekben találkoznak házak, a hol árnyékszék nincs) a hatóság már jókor szigoruan kötelezzen minden háztulajdonost arra, hogy árnyékszék-gödört ásan s hogy ez legalább kellő nagyságu deszkával befödhető is legyen, nehogy az ürülékhez állatok hozzáférjenek. A családfők

pedig szigoruan szoritsák házuk népét arra, hogy ürülékeit csakis az árnyékszék gödrébe ürítse.

25. §.

A vízben a kolera-csirák nemcsak aránylag hosszú ideig élhetnek, hanem el is szaporodhatnak; ilyen fertőzött vizek a kolera terjesztését a legkülönfélébb módon előmozdítják. Szükséges ennél fogva, hogy községek területén létező árkok és pocsolyák levezetés, feltöltés vagy más alkalmas módon vízteleníttessenek.

26. §.

A kolera behurczolásának megakadályozása céljából a hatóság különös figyelemmel kísérje a fertőzött községek felől érkező idegenek egészségi állapotát, szabad közlekedésük korlátozása és egyéb feltűnő vagy zaklató eljárás mellőzésével, de felmerülő gyanu esetén intézkedjék szigoruan, hogy a fertőzésre gyanus egyének 5 napig orvosi felügyelet (observation) alatt álljanak.

Szigorított, azaz helyhez kötött, esetleg kórházban végzendő 5 napra terjedő megfigyelés (surveillance) alá vehetők kolerás területről érkező oly egyének is, a kik hajlék vagy foglalkozás nélkül való vándorlók, házalók stb. E végből kisebb községek is gondoskodni tartoznak oly helyiségekről (e célra bérelt alkalmas házról), a hol átutazó vagy pedig kóbor, illetve hajléktalan, más módon el nem különíthető betegek elhelyezhetők legyenek. (Lásd az 1876. XIV. t.-cz. 81. §-át.)

27. §.

A folyómelléki községek kiváló módon veszélyeztetve vannak, ha valamely felsőbb partmenti község fertőzve van; miért is a hatóság a legnagyobb szigorral intézkedjék és ellenőrizze, hogy ilyenkor a lakosság a folyó vizét ivásra, de lehetőleg másra se használja, azzal ne főzzön, abban ne fürödjék. A folyók vizén és partján foglalkozókat a fertőzött folyók veszélyes voltára és fokozott óvakodásra még külön ki kell oktatni alkalmas módon.

A fertőzött folyókon érkező bárkák, tutajok személyzetének egészségi állapotát szigoruan kell ellenőrizni és a fertőzés gyanujában lévő egyéneket alkalmas módon el kell különíteni és megfigyelni vagy legalább szabad közlekedésüket a községben korlátozni.

V. FEJEZET.

A kolera bejelentése és megállapítása.

28. §.

Az első kolera-megbetegedések rögtöni felismerése és szabályszerű kezelése sok esetben elejét veszi a kolera elterjedésének. Ez okból a hatóság törekedjék arra, hogy kolera-veszély idején minden kolerára gyanus megbetegedésről minél hamarabb tudomást szerezzen; e végből ilyen eseteknek haladéktalan bejelentésére kötelezze az orvosokat, családfőket, illetve azt, a kinek házában vagy lakásában a gyanus megbetegedés, illetve elhalálozás történt, továbbá a kórházak igazgatóságait, a vendégfogadókat, a halottkémekeket, a közlekedési és építési vállalatokat és felelőssége mellett legyen azon, nehogy bárki is, különösen az első eseteket eltitkolja.

Az eltitkolások megelőzése céljából utasítandók a községek, hogy területeik egészségi állapotának ellenőrzésével bizzanak meg polgári egyéneket, a kik az esetleg eltitkolt betegeket felkutatják.

VI. FEJEZET.

Hatósági intézkedések kolera-járvány idején.

39. §.

A kolera elterjedésének legbiztosabban az által vethetni gátat, ha a betegeket az egészségesektől minél teljesebben elkülönítjük, azoknak ürülékét és hányadékát, valamint minden velük érintkezett tárgyat az előirt módon ártalmatlanná teszünk.

E végből a hatóság idejekorán gondoskodjék járványkórházakról, illetve ilyennek alkalmas helyiségről, a mi szükség esetén lakóházak átalakítása által is történhetik.

40. §.

Hasonlóképen idejekorán gondoskodjék a hatóság arról, hogy kioktatott ápolók, fertőtlenítők, nemkülönben, hogy betegek és holttestek szállítására alkalmas szállító-eszközök készletben álljanak és hogy a kellő gyógyító és fertőtlenítő szerek beszereztesse.

41. §.

Minden kolerás beteget lehetőleg kórházba kell szállítani, mert így a beteg jobban gondozható és a kolera-csirák elszéledése inkább meggátolható. Otthonában csak akkor hagyható a kolerás-beteg, ha ott csupán az ő számára egy külön helyiség áll rendelkezésre.

42. §.

Az a ház, illetve lakás a melyben kolerás beteg van, kellőleg, szembetűnő módon megjelölendő.

43. §.

Ha valamely házból kolerás, vagy kolerára gyanus beteg kórházba szállított a hatóság haladéktalanul elrendeli az illető házban a fertőtlenítést és ezt lehetőleg saját közegeivel végezteti vagy legalább ellenőrizteti. A fertőtlenítés ilyenkor kiterjed mindenre, a mivel a beteg érintkezett, főleg pedig annak ruha és ágyneműjére, ágyára, de különösen még meglevő hányadékára és ürülékére, a szoba padlójára és butoraira. Ez alkalommal a ház visszamaradt lakóit alapos tisztogatásra és saját egyénük tisztaságára kell inteni.

47. §.

A hatóságok erélyesen szorítsák a nagyobb (vasuti, építési, vizszabályozási, általában közmunka) vállalatokat arra, hogy munkásaik kellő elhelyezéséről, a betegek számára való kórházakról, a betegek ápolásáról és gyógykezeléséről kellően gondoskodjanak.

48. §.

A hatóság gondoskodjék a betegek czélszerű szállításáról oly módon, hogy szállítás közben a beteg hányadékának, ürülékének, köpetének elhintése ki legyen zárva. Kolerás betegeknek nyilvános bérkocsikban való szállítása szigoruan megtiltandó.

49. §.

A hatóság tartozik gondoskodni arról, hogy fertőtlenítő anyagok és a legszükségesebb gyógyszerek kellő mennyiségben készen tartassanak a község házánál vagy a községbeli lelkésznél.

53. §.

A hol közkutakból meríti a lakosság ivóvizét, ott a járvány tartama alatt állandó felügyelet mellett el kell tiltani azt, hogy a közös vederből igyanak és hogy kiki a maga edényével merítsen a kutból, illetőleg a vödörből vizet, nehogy ez által a kutat befertőzze; utóbbinak meggátlására a kut vödörét keresztes pánttal kell ellátni.

Ha kolera idején alapos gyanu merül fel az iránt, hogy valamely kut vize fertőzött és a betegséget terjeszti, a hatóság az ily kutat elzárhatja, ha a megfelelő vizsgálat a kut aggálytalan voltát ki nem mutatja.

Források és környékének tisztasága is különös figyelemmel ellenőrizendő.

A hol a lakosság kénytelen folyók, illetve tavak vizét inni, ott a népet kellőkép arra kell oktatni, hogy az ilyen vizet csak előzetes felforralás és lehűtés után igya.

A hol a lakosság valamely okból csak nehezen szerezhet aggálytalan ivóvizet, ott közkölségen naponta kétszer kell az utcákon hordókban végig hordani alkalmas ivóvizet a lakosok rendelkezésére. Ily hordókat naponta forró vízzel kell öblíteni.

54. §.

Kolera idején el kell állni közkutak tisztításától, a hol pedig vízművek vannak, ott a nem sürgősen szükséges munkálatokat a szűrőtelepen, illetve a gyűjtőkutakban el kell halasztani; elodázhatlan munkálatok esetében pedig a kirendelt munkások egészségi állapota szigoruan ellenőrizendő, nehogy a vízművek éppen beteg munkások által inficiáltassanak.

55. §.

Kolera idején közkutak körül sem ruhát, sem más tárgyakat mosni nem szabad.

56. §.

A patakokban és állóvizekben (kis tavakban, tócsákban) való fürdést kolera idején a hatóság tiltsa be; a folyókban való fürdést is akkor, ha a víz fertőzött voltára alapos gyanu áll fenn.

57. §.

Kolera idején a nyilvános árnyékszékék és vizezhelyek mindig tisztán tartandók, a hatósági orvos rendeletére pedig fertőtleníkendők. Az utcán netalán feltalált ürülék vagy hányadék haladéktalanul valamely erélyes fertőtlenítő folyadékkal leöntendő és eltávolítandó.

Árnyékszékék gödreinek kiürítését kolera-járvány tartama alatt lehetőleg el kell halasztani; ha pedig ez lehetséges nem volna, az esetben szigorúan ügyelni kell arra, hogy a gödör tartalma szállítás közben el ne szórassék.

58. §.

Tulzsufolt és egészségtelennek talált lakások betiltandók, szegény és ügyefogyott egyéneket pedig, ha nem betegek is, élelemmel és lakással kell ellátni.

59. §.

Kolera-járvány vagy csak kolera-veszély idején is a hatóságnak megkettőzött szigorúsággal kell ellenőriznie a piacok tisztaságát, az áruba bocsátott élelmi és élvezeti cikkek romlatlan és kifogástalan voltát és különös figyelemmel kell őrködni a felett, hogy kolerás házakból élelmi cikkek (tej, tejtermékek, gyümölcs, kenyér stb.) a piacra ne kerüljenek. Elrendelhető, hogy élelmiszerek csak fedett edényekben legyenek nyilvános helyeken (piacok, vendéglők, kávéházak) tarthatók. E végből az 1876. XIV. t.-cz. 8. §-ában előirt ellenőrzés szigorúan teljesítendő.

60. §.

Ha valamely községben a kolera tömegesebben fellépet, az esetben a hatóság tejnek és tejtermékeknek, valamint gyümölcsnek elárusítás végett a községből való kivitelét betilthatja; az ócska ruhaneműekkel való házalást, rongyszedést, hasonló esetben mindig be kell tiltani.

61. §.

Minél több emberrel érintkezik valaki kolera idején, annál könnyebben eshetik meg, hogy köztük olyanok is vannak, a kik a

kolera csiráival vagy fertőzve vannak, vagy ezeket a csirákat kezeiken, ruháikon hordozzák és ezekkel másokat megfertőznek.

Ez okból kolera idején a lakosok tömeges csoportosulásai, feltétlenül nem szükséges gyülekezései, betiltandók.

66. §.

A kolera-csirákat terjesztésének alkalmas helyei a nyilvános vendéglők, korcsmák, kávéházak, minthogy ott sok ember szokott megfordulni s közöttük kolerával fertőzöttek is lehetnek.

Minden ilyen nyilvános helyek tulajdonosait a hatóság oktassa ki és tegye kötelességökké, hogy az evő- és ivóeszközöket minden használat után alaposan mossák meg, nevezetesen az evőeszközöket forró vízbe téve ártalmatlanokká tegyék, továbbá, hogy kiszolgáltattott ételmi- és élvezeti cikkek, nemkülönben az asztalterítők és kendők tisztaságára és tiszta kezelésére a legnagyobb gondot fordítsák s hogy vendégeiknek meg nem bízható tisztaságú vizet, jeget vagy nyers ételt (nyers salátát, gyümölcsöt) ne szolgáltatassanak ki.

Hasonlóképen különös gondot kell fordítani a vendégszobák, főleg pedig az ágyneműek tisztaságára is.

67. §.

Tárgyak csókolása által a kolera csirái szájról-szájra tovább vitethetnek, miért is kolera idején a hatóság lehetőleg világosítsa fel a népet, hogy oly tárgyat, melyet mások is csókolgatnak, ne csókoljon.

VII. FEJÉZET.

Teendők a kolerás beteg körül.

70. §.

Kolera-veszély idején a hatóság a maga részéről is hasonlóan, hogy a gyanus jelenségekkel (hasmenés, hányás) megbetegedő egyéneket ágyba fektessék, sürgősen orvoshoz forduljanak és hogy óvakodjanak a beteg állapotát házi szerek vagy kuruzslók igénybe vételével elmérgesíteni vagy a betegséget titokban tartani, illetőleg eltitkolni.

71. §.

A ki kolera, vagy kolera-veszély idején hasmenésben vagy hányásban vagy általában a kolerára gyanus tünetek között megbetegszik, azt addig is, a míg az orvos megérkezik, ágyba kell fektetni, melegen letakarni s czélszerű a hasát melegített ruhával borogatni. Ha a beteg hány, akkor jeges vagy legalább friss vizet kell vele nyeletni kortyonkint; ha nem hány, akkor meleg teát (orosz-, hárs-, bodzavirág-, fodormenta- vagy borókateát) nyújtunk a betegnek, de különben evésre-ivásra nem kell őt erőltetni.

74. §.

Az ápolónak fő gondja az legyen, hogy a betegből származó kolera-csirákat még magában a kórszobában ártalmatlaná tegye és mindent elkövessen, hogy a betegtől ragályozó anyag valami módon kifelé el ne hurcoltassék; továbbá, hogy a saját megóvása végett az előírásokat szigoruan betartsa.

E végből az ápoló a következő előírásokhoz tartsa magát:

1. A beteg szobájában a hányadék (ugyszintén a köpet) és az ürülék felfogása végett egy-egy alkalmas edényt tartson; úgy az ürüléket, mint a hányadékot, azonnal az ürítés után, legalább ugyanannyi fertőtlenítő folyadékkal (frissen oltott mész, vagy 5%-os karbolsav vagy 3%-os lysol) össze kell keverni fapálcza segélyével azután be kell tölteni egy nagyobb közös gyűjtő-edényben (fazék, dézsza, vödör), melybe előzőleg szintén fertőtlenítő folyadékot öntött.

2. A gyűjtő-edényt csak akkor szabad a beteg szobájából kivinni és az árnyékszékbe önteni, ha az az utolsó ürülék vagy hányadék betöltése után a szobában legalább már két óráig állott, a mely idő alatt a kolera-csirák már elhaltak.

A kolerás betegnek ily módon fertőtlenített ürülékét csakis az árnyékszékbe szabad önteni, a hol pedig ilyen nem léteznék, ott e célra elég mély gödör ásandó félreeső helyen. Szigoruan tilos ily ürüléket az udvarra, patakba vagy folyóba önteni.

3. A beteg szobájában ezen kívül még egy nagyobb edényt (dézsát, hordót, teknőt) kell tartani félig telve valamely fertőtlenítő folyadékkal (1—2 %-os karból, erős lug, 2 %-os szappanoldat); ebben a folyadékban kell beleáztatni minden ruha- és ágyneműt, a mit a beteg beszennyezett vagy általában használt; mosás végett

a szobából ilyen ruhanemű csak akkor adható ki, ha a folyadékban legalább már két óráig ázott.

4. A beteg által használt evő- és ivóeszközöket csak úgy adhatja ki az ápoló a beteg szobájából, ha egyenesen forró (lobogó) vízbe helyezi és azok abban legalább 5—10 perczig bennmaradnak.

5. A beteg körül esetleg elszóródó ürülék és hányadrészeket az ápoló fertőtlenítő folyadékba mártott ruhával gondosan feltörli.

6. Az ápoló feladata a betegszobába be nem engedni senkit, a kinek ott feltétlenül megjelennie nem kell; valamint tartozik ügyelni arra, hogy attól háziállatokat (kutyát, macskát), de legyeket is távol tartson és a beteg szobájában lévő edényeket befödve tartsa.

7. Valahányszor az ápoló a beteg szobáját elhagyja, a cipője illetve lába talpát egy, az ajtó előtt fekvő és fertőtlenítő folyadékkal áztatott ruhába dörzsöli, nehogy a kolera csiráit esetleg kihurczolja; továbbá lehetőleg kerülje a más emberekkel való érintkezést mindaddig, a míg kolerás beteget ápol és teljesen fertőtlenítve nincs.

8. Az ápoló a beteg szobájában, ha csak lehet, valamely alkalmas felső ruhát viseljen, melyet levet és a szoba félreeső helyére tesz, vagy akaszt mindannyiszor, a mikor kimegy.

9. Az ápoló ügyeljen arra, hogy a beteg az ő arczába ne köhögjön vagy tüszentsen, nem különben arra, hogy munkája közben tisztátalan kezeivel arcához és szájához ne nyuljon; a beteg szobájában ne étkezzék és étkezés előtt soha el ne mulassza kezeit szappannal megmosni és fertőtleníteni (karbolsavval vagy sublimáttal) (higanychloriddal).

VIII. FEJEZET.

Teendők a kolerás holttest körül.

79. §.

A magánházakban elhalt kolerás vagy kolerára gyanus beteg hullája, ha ott teljesen el nem különíthető, rövid idő alatt halottaszobába szállítandó; e végből minden községben, legalább deszkából, halottas-házat kell felállítani.

80. §.

A kolerás holttestet mosás vagy öltöztetés mellőzésével azonnal erélyes fertőtlenítő folyadékkal áztatott ruhába (lepedő, kendők) kell göngyölni és lehetőleg hamar koporsóba helyezni s utóbbit lezárni.

A koporsó deszkái szorosan illeszkedjenek egymáshoz, főleg az alján, melynek belfelületét ajánlatos szurokkal bevonni: a hullából esetleg kiszivárgó nedvek felszívása végett a koporsó aljába legalább néhány ujjnyi vastag rétegben, fűrészport, turfát, kócszot vagy egyéb nedvszívó anyagot kell szórni, melyet előzőleg valamely erős fertőtlenítő folyadékkal félig benedvesítettek.

81. §.

A kolerás holttestnek otthonában vagy a halottas-házban való kiterítése eltiltandó; ugyszintén eltiltandó a gyászoló közönség a házba való belépéstől.

A kolerás halott az előirt módon koporsóba záratván, minél előbb a temető halottas-házába szállítandó és lehetőleg rövid időn belül eltemetendő. A gyászoló kíséretet lehetőség szerint gyériteni kell.

82. §.

A szabályszerűen koporsóba zárt kolerás hullákat kocsin (nem pedig emberektől vive) kell a temetőbe, illetve a hullaházba szállítani. Gyermekehullákat is csak kocsin szabad szállítani, nem pedig ölben vinni.

Az a sok helyt divó szokás, hogy a gyászoló felek a koporsóra borulva siratják az elhaltat, feltétlenül eltiltandó, valamint az is, hogy a hullaszállító kocsira a gyászoló felek is felüljenek.

83. §.

A kolerás hullát szemlére kitenni, templom elé vagy templomba vinni tilos.

84. §.

Kolera idején a halott-virrasztásokat és halotti-torokat szigoruan el kell tiltani.